

බාලාවතාර

ධම්මවිචය

පටුන

"ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා."

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

බාලාවතාර

පණාම

[ක]

සබ්බං නිරුත්තිපථපාරගතං සබුද්ධං,
බුද්ධං තිලොකතිලකං හතපාපධම්මං;
ධම්මං විමුත්තිසුඛදං විහතාසසංඝං,
සංඝං ච නිච්චමභිවන්දිය දක්ඛිණෙය්‍යං.

[ඛ]

වුද්ධිප්පත්තොස්මි මුද්ධො මම වරගරවො සීලපඤ්ඤාදිසොභෙ,
චන්දාදිච්චෙව සුද්ධෙ වරජිනඨපිතෙ සාසනාබ්භෙ පතීතෙ;
නිස්සායෙවා තිපෙමා පණමිය සිරසා නිච්චමෙසං සරිත්වා,
පාදම්භොජෙ ගුණග්ගෙ හතදුරිතමලො ආනුභාවෙන තස්සා.

[ග]

පොරාණ සීහළ පදත්ථ විනිච්ඡයඤ්ච,
සබ්බම්පි මාගධනිරුත්තිනයං පසත්ථං;
අඤ්ඤඤ්ච නෙකවිධ සක්කත සද්දසත්ථං,
පාරම්පරාභත මතඤ්ච නිසම්ම සම්මා.

[ඝ]

බාලාවතාර වරමාගධ සද්දසත්ථෙ,
දුබ්බොධ නෙකපදඅත්ථ විනිච්ඡයෙන;
අත්ථාය ආධුනික බාලපරම්පරාය,
බාලාවතාර වරගණ්ඨිපදං කරිස්සං.

[ඞ]

නිච්චං යෙ මෙත්ථ බාලා වරහදයයුතා සුචියූ නික්ඛිත්තනෙත්තා,
පුණ්ණෙ නානානයානං සුරතරුසදිසෙ ධීරපාසංසියෙ වෙ;
ගම්භීරං දුත්තරං තෙ ජිනවචනුදධිං තිණ්ණපාමා භවෙය්‍යුං,
ලද්ධොපායා ච වන්දං තදිතරපචුරං සක්කතං සොතුකාමා.

[ච]

ගන්ථනිප්ඵත්තියා සෙස – දුක්කරත්තං යථාවතො;
ජානන්ති කුසලා ධීරා, නෙකසත්ථන්තරාදිසු;
ගන්ථෙසු ගුණදොසම්පි, තෙයෙව විදූරා සදා.

[ඡ]

තස්මා එත්ථ පමාදාදි – දොසලෙසො භවෙ යදි;
පොරාණාචෙරලද්ධීහි, විලොමං වා භවෙය්‍ය චෙ.

[ජ]

ගන්ථන්තරං විගාහෙත්වා, විචාරෙත්වා පුනප්පුනං;
යුත්තිමෙව ච ගණ්හන්තු, හුත්වා වීමංසබුද්ධිකාති.

පණාම

1. බුද්ධං තිධා භිවන්දිත්වා, බුද්ධම්බුජ විලොචනං.

බාලාවතාරං භාසිස්සං, බාලානං බුද්ධිවුද්ධියා.

1. සන්ධි කණ්ඩ

සඤ්ඤා

2. අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීසං.

අක්ඛරාපි අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සුත්තන්තොපකාරා. තං යථා-අ ආ- ඉ ඊ-උ ඌ-එ ඔ, ක ඛ ග ඝ ඞ, ච ඡ ජ ඣ ඤ, ට ඨ ඩ ඪ ණ, ත ථ ද ධ න, ප ඵ බ භ ම, ය ර ල ව ස හ ළ අං-ඉති.

3. තත්ථොදන්තාසරා අට්ඨ.

තත්ථ අක්ඛරෙසු ඔකාරන්තා අට්ඨ සරා නාම. තත්ථෙති වත්තතෙ.

4. ලහුමත්තා තයො රස්සා.

තත්ථ සරෙසු ලහුමත්තා අ, ඉ, උ ඉති තයො රස්සා.

5. අඤ්ඤෙ දීඝා.

තත්ථ සරෙසු රස්සෙහඤ්ඤෙ දීඝා.

සංයොගතො පුබ්බෙ එඔ රස්සා ඉවොච්චන්තෙ, අනන්තරා බ්‍යඤ්ජනා සංයොගො. එත්ථ, සෙය්‍යො, ඔට්ඨො, සොත්ථි.

6. සෙසා බ්‍යඤ්ජනා.

සරෙ ඨපෙත්වා සෙසා කාදයො නිග්ගහීතන්තා බ්‍යඤ්ජනා.

7. වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා.

බ්‍යඤ්ජනානං කාදයො මකාරන්තා පඤ්චපඤ්චසො අක්ඛරවන්තො වග්ගා.

8. වග්ගානං පඨමදුතියා සො චාඝොසො. ළන්තාඤ්ඤෙ ඝොසා. ඝොසාඝොසසඤ්ඤා ච ‘‘පරසමඤ්ඤා පයොගෙ’’ති සඞ්ගහීතා. එවං ලිඞ්ග, සබ්බනාම, පද, උපසග්ග, නිපාත, තද්ධිත, ආඛ්‍යාත, කම්මප්පවචනීයාදිසඤ්ඤා ච.

9. අංඉති නිග්ගහීතං.

අංඉති අකාරතො පරං යො බින්දු සූයතෙ, **තං නිග්ගහීතං** නාම.

බින්දු චූළාමණාකාරො, නිග්ගහීතන්ති වුච්චතෙ.

කෙවලස්සා ප්පයොගත්තා, අකාරො සන්නිධීයතෙ.

10. අ, කවග්ග, හා කණ්ඨජා, ඉ, චවග්ග, යා තාලුජා, උ, පවග්ගා ඔට්ඨජා, ටවග්ග, ර, ළා මුද්ධජා, තවග්ග, ල, සා දන්තජා, එ කණ්ඨතාලුජො, ඔ කණ්ඨොට්ඨජො, වො දන්තොට්ඨජො.

සඤ්ඤා

සරසන්ධි

11. ලොක අග්ගොඉත්‍යස්මිං – ‘‘පුබ්බමධොඨිත මස්සරං සරෙන වියොජයෙ’’ති පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං සරතො පුථක්කාතබ්බං.

සරා සරෙ ලොපං.

අනන්තරෙ සරෙ පරෙ සරා ලොපං පප්පොන්ති.

‘‘නරෙ පරං යුත්තෙ’’ති අස්සරො බ්‍යඤ්ජනො පරක්ඛරං නෙතබ්බො ලොකග්ගො.

සරෙත්‍යස්මිං ඔපසිලෙසිකො කාසසත්තමී, තතො වණ්ණකාලබ්‍යවධානෙ කාරියං න හොති. යථා-මං අහා සීති, ‘‘පමාදමනුයුඤ්ජන්ති’’ත්‍යාදිගාථායං ‘ජනා අප්පමාද’න්ති ච. එවං සබ්බසන්ධීසු.

අනන්තරං පරස්ස සරස්ස ලොපං වක්ඛති, තස්මානෙන පුබ්බස්ස ලොපො ඤායති, තෙනෙව සත්තමීනිද්දිට්ඨස්ස පරතාපි ගම්‍යතෙ.

12. සරෙත්‍යධිකාරො. පන ඉමෙ පන ඉමෙතීහ-සරා ලොපං ඉත්වෙව.

වා පරො අසරූපො.

අසමානරූපාසරම්හා පරො සරො වා ලුප්‍යතෙ, පනමෙ, පනිමෙ.

13. බන්ධුස්ස ඉව, න උපෙතීතීධ –

ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ.

සරෙ ලුත්තෙ පරසරස්ස ක්වචි අසවණ්ණො හොතීති ඉ උ ඉච්චෙතෙසං ඨානාසන්නා එ ඔ. බන්ධුස්සෙව. නොපෙති.

14. තත්‍ර අයං, යානි ඉධ, බහු උපකාරං, සද්ධා ඉධ, තථා උපමන්තොයතස්මිං –

දීඝං.

සරෙ ලුත්තෙ පරො සරො ක්වචි ඨානාසන්නං දීඝං යාති. තත්‍රායං, යානීධ, බහූපකාරං, සද්ධීධ, තථූපමං.

15. කිංසු ඉධෙතායත්‍ර –

පුබ්බො ච.

සරෙ ලුත්තෙ පුබ්බො ච ක්වචි දීඝං යාති. කිං සූධ.

16. තෙ අජ්ජ, තෙ අහංතෙත්ථ –

යමෙදන්තස්සාදෙසො.

සරෙ පරෙ අන්තස්ස එකාරස්ස ක්වචි යො ආදෙසො හොති, ත්‍යජ්ජ, ''දීඝ''න්ති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි දීඝො, ත්‍යාහං.

ක්වචීති කිං. නෙත්ථ.

17. සො අස්ස, අනු එතිතොයත්ථ –

වමොදුදන්තානං.

සරෙ පරෙ අන්තො කාරුකාරානං ක්වචි වො ආදෙසො හොති. ස්වස්ස, අන්වෙති.

ක්වචීති කිං. තයස්සු, සමෙතායස්මා.

18. ඉධ අහං තීධ –

දො ධස්ස ච.

සරෙ පරෙ ධස්ස ක්වචි දො හොති. දීඝෙ – ඉදාහං. ක්වචීති කිං. ඉධෙව. චකාරෙන බ්‍යඤ්ජනෙපි, ඉධ භික්ඛවෙ.

19. පති අන්තුං, වුත්ති අස්සෙතීහ –

ඉවණ්ණො යන්නවා.

සරෙ පරෙ ඉවණ්ණස්ස යො නවා හොති. කත යකාරස්ස තිස්ස ''සබ්බො චන්තී''ති ක්වචි වාදෙසෙ ''පරද්වෙභාවො ඨානෙ''ති සරතො පරබ්‍යඤ්ජනස්ස ඨානාසන්නවසා ද්විත්තං. පච්චන්තං, වුත්‍යස්ස.

නවාති කිං. පටග්ගි,

එත්ථ ''ක්වචි පටි පතිස්සෙ''ති පතිස්ස පටි, වණ්ණග්ගහණං සබ්බත්ථ රස්සදීඝ සඞ්ගහණත්ථං.

20. යථා එවෙතිහ –

එවාදිස්ස රි පුබ්බො ච රස්සො.

සරතො පරස්ස එවස්සාදිඑකාරො රිත්තං නවා යාති. පුබ්බො ච ඨානාසන්නං රස්සං. යථරිව. යථෙව.

21. න ඉමස්ස, ති අඩ්ගිකං, ලහු එස්සති, අත්ථ අත්ථං, ඉතො ආයති, තස්මා ඉහ, සබ්භි එව, ඡ අභිඤ්ඤා, පුථ එව, පා එවතීහ වා ත්වෙව –

ය ව ම ද න ත ර ළා වාගමා.

සරෙ පරෙ යාදයො ආගමා වා හොන්ති, වකාරෙන ගො ච. නයිමස්ස, තිවඩ්ගිකං, ලහුමෙස්සති, අත්තදත්ථං, ඉතොනායති, තස්මාතිහ, සබ්භිරෙව, ඡළභිඤ්ඤා, පුථගෙව, ''රස්ස''න්ති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සො. පගෙව.

වාති කිං. ඡ අභිඤ්ඤා, පුථ එව, පා එව.

එත්ථ ''සරෙ ක්වචී''ති සරානං පකති හොති, සස්සරූපමෙව, න විකාරොත්‍යත්ථො.

22. අභි උග්ගතොත්‍යත්‍ර –

''අබ්භො අභී''ති අභිස්ස අබ්භො. අබ්භුග්ගතො.

සරසන්ධි

බ්‍යඤ්ජනසන්ධි

23. බ්‍යඤ්ජනෙත්‍යධිකාරො. ක්වචීත්වෙව. සො භික්ඛු, කච්චි නු ත්වං, ජානෙම තන්තීහ –

ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො.

බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ සරානං ක්වචි ලොපොහොති, තත්‍ර ලුත්තෙ ඨානෙ අකාරාගමො, චකාරෙන ඔකාරුකාරාපි. සභික්ඛු කච්චිනො ත්වං, ජානෙමු තං.

ක්වචීති කිං, සොමුනි.

24. උසොසො, ආබාතන්තීහ – ද්වෙභාවෙ ඨානෙ ඉත්වෙව.

වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා.

වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං චතුත්ථදුතියානං තබ්බග්ගෙ තතියපඨමා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං යුත්තෙ ඨානෙ, උග්ඝොසො, රස්සෙ අක්ඛාතං.

25. පර සහස්සං, අතිප්පබොතීහ – ''ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ''ති ඔකාරාගමො. පරොසහස්සං. ගාගමෙ ච, අතිප්පගොබො.

26. අව නද්ධාත්‍යත්‍ර – ''ඔ අවස්සෙ''ති ක්වචි අවස්ස ඔ. ඔනද්ධා.

ක්වචීති කිං. අවසුස්සතු.

බ්‍යඤ්ජනසන්ධි.

නිග්ගහීතසන්ධි

27. නිග්ගහීතන්ත්‍යධිකාරො. කිං කතො, සං ජාතො, සං ඨිතො, තං ධනං, තං මිත්තන්තිහ –

වග්ගන්තං වා වග්ගෙ.

වග්ගබ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ බින්දුස්ස තබ්බග්ගන්තො වා හොති. කිඞ්කතො, සඤ්ජාතො, සණ්ඨිතො, තන්ධනං, තම්මිත්තං.

වාති කිං. න තං කම්මං.

වාකාරෙනෙව ලෙ ලො ච. පුල්ලිඞ්ගං.

28. වාත්‍යධිකාරො. එවං අස්ස, එතං අවොචෙතීහ –

මදා සරෙ.

සරෙ පරෙ බින්දුනො ම දා වා හොන්ති. එවමස්ස, එතදවොච.

වාති කිං. මං අජිනි.

29. තං එව, තං හීතීහ –

එහෙඤං.

එකාරෙ, හෙ ච පරෙ බින්දුනො ඤො වා හොති. ද්විත්තෙ – තඤ්ඤෙව, තමෙව. තඤ්හි, තං හි.

30. සංයොගොතීහ –

සයෙ ච.

යකාරෙ පරෙ තෙන සහ බින්දුනො ඤො වා හොති. ද්විත්තෙ – සඤ්ඤොගො, සංයොගො.

31. චක්ඛු අනිච්චං, අව සිරොතීහ - ආගමො, ක්වචිත්වෙව.

නිග්ගහීතඤ්ච.

සරෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි බින්ද්වාගමො හොති. චක්ඛුංඅනිච්චං, අවංසිරො.

32. විදූනං අග්ගං, තාසං අහංතීහ –

''ක්වචි ලොපං''ති සරෙ බින්දුලොපො, විදූනග්ගං. දීඝෙතාසාහං.

33. බුද්ධානං සාසනං, සං රාගොතීහ –

''බ්‍යඤ්ජනෙ වෙ''ති බින්දුලොපො, බුද්ධානසාසනං. දීඝෙසාරාගො.

34. බීජං ඉවෙතීහ –

පරො වා සරො.

බින්දුතො පරො සරො වා ලුපායතෙ, බීජංව.

35. එවං අස්සෙතිහ –

ඛ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො.

බින්දුතො පරෙ සරෙ ලුත්තෙ සංයොගො ඛ්‍යඤ්ජනො විනට්ඨසංයොගො හොතීති පුබ්බසලොපො. එවංස.

නිග්ගහීතසන්ධි.

වොමිස්සක සන්ධි

36. **අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො.**

ඉධානිද්දිට්ඨා සන්ධයො වුත්තානුසාරෙන ඤෙ ය්‍යා, යථා – යදි එවං, බොධි අඞ්ගාතිහ – යාදෙසෙ ඉමිනා සුත්තෙන දයකාරසංයොගස්ස ජො, ධයකාරසංයොගස්ස ඣො, ද්විත්තෙ – යජ්ජෙවං, බොජ්ඣඞ්ගා.

37. අසදිසසංයොගෙ එකසරූපතා ච.

පරි එසනාතිහ – යාදෙසෙ රකාරස්ස යො, පයොසන නා.

38. වණ්ණානං බහුත්තං, විපරීතතා ච.

සරති, ඉති එව, සා ඉත්ථී, බුසං එව, බහු ආබාධො, අධි අභවි, සුඛං, දුක්ඛං, ජීවොතිහ –

මාගමො සකාරෙ අකාරස්ස උ ච, සුමරති.

ඉස්ස වො, ඉත්වෙව.

පරලොපෙ ආකාරස්ස ඔ, සොත්ථී.

මාදෙසෙ, පුබ්බදීඝෙ ච එකාරස්ස ඉ. බුසාමිව.

වාදෙසෙ හවකාරවිපරියයො. බව්හාබාධො.

අධිස්ස ක්වචි අද්ධො, දීඝෙ-අද්ධාභවි.

බින්දුනො, ඔකාරස්ස ච එ. සුඛෙ, දුක්ඛෙ, ජීවෙ.

39. රදානං ළො, පටිබොධො, පරිළාහො.

40. සරෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ බින්දුනො ක්වචි මො. මම අහාසි, බුද්ධම සරණං, පුබ්බෙ මො පරං න නෙතබ්බො අයුත්තත්තා.

41. බින්දුතො පරසරාන මඤ්ඤස්සරතාපි.

තං ඉමිනා, එවං ඉමං, කිං අහං තීහ-ඉස්ස අ. තදමිනා.

ඉස්ස උ, අකාරස්ස ච එ, බින්දුලොපාදො. එවුමං, කෙහං.

42. වාක්‍යසුඛුච්චාරණත්ථං, ඡන්දහානිත්ථඤ්ච වණ්ණලොපොපි.

පටිසඞ්ඛාය යොනිසොතීහ – පුබ්බයලොපො, පටිසඞ්ඛායොනිසො.

43. අලාබූනිත්‍යාදො අකාරලොපො. ලාබූනි සීදන්ති, සිලා ප්ලවන්ති.

44. වුත්‍යභෙදාය විකාරොපි.

අකරම්හසෙ තෙත්‍යාදො සකාරෙ ගරුනො එකාරස්ස ඉමිනා ලහුඅකාරො, අකරම්හස තෙ කිච්චං.

45. අක්ඛරනියමො ඡන්දං, ගරුලහුනියමො හවෙ වුත්ති,

දීඝො, සංයොගාදිපුබ්බො රස්සො ච ගරු, ලහු තු රස්සො. යථා- ආ, අස්ස, අං, අ.

46.

එවමඤ්ඤාපි විඤ්ඤෙය්‍යා, සංහිතා තන්තියා හිතා;
සංහිතාති ච වණ්ණානං, සන්නිධබ්‍යවධානතො.

වොමිස්සකසන්ධි.

2. නාමකණ්ඩ

පුල්ලිඞ්ග

47. ''ජිනවචනයුත්තං හී''ති සබ්බත්ථාධිකාරො.

ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ.

ධාතුප්පච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථයුත්තං සද්දරූපං ලිඞ්ගං නාම, ජිනවචනයොග්ගං ලිඞ්ගං ඉධ ඨපීයති නිප්ඵාදීයති ච.

48. බුද්ධඉති ඨිතෙ –

තතො ච විභත්තියො.

තස්මා ලිඞ්ගා පරා විභත්තියො හොන්ති. චකාරෙන තාසං එකවචනාදිපඨමාදිසඤ්ඤා ච.

''සි යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි ස නං ස්මිං සු'' ති විභත්තියො. සි යො ඉති පඨමා, අං යො ඉති දුතියා, නා හි ඉති තතියා, ස නං ඉති චතුත්ථී, ස්මා හි ඉති පඤ්චමී, ස නං ඉති ඡට්ඨී, ස්මිං සු ඉති සත්තමී.

ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා.

යො කම්මකත්තාදිවත්තන්තරමප්පත්තො සස්සරූපට්ඨයො සුද්ධො, සො **ලිඞ්ගත්ථො** නාම, තස්සාභිධානමත්තෙ පඨමාවිභත්ති හොති. තස්සාපනියමෙ එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං සි, වුච්චතෙ නෙනෙතිවචනං, එකස්සත්ථස්ස වචනං එකවචනං. එවං බහුවචනං.

අතොත්වෙව.

සො.

අකාරන්තා පරස්ස සිස්ස ඔ හොති.

සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති.

අංආදීසු පරෙසු සරස්ස ලොපො හොති, තස්මිං කතෙ තු ක්වචාදිනා අසවණ්ණෙ පත්තෙ පකති හොති.

නයෙ පරං යුත්තෙ. එවමුපරි සරලොපාදි. බුද්ධො.

බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං යො.

අතො වාත්වෙච.

සබ්බයොනීනමාඒ.

අකාරන්තා පරෙසං පඨමදුතියායොනීනං යථාසඞ්ඛ්‍යං ආඒ වා හොන්ති. බුද්ධා.

වාති කිං. අග්ගයො.

49. ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමාත්වෙව.

ආලපනෙ ච.

අභිමුඛීකරණමාලපනං, තදධිකෙ ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා හොති.

''ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො''ති සිස්ස ගසඤ්ඤා. ගෙඉත්වෙව.

අකාරා පිතාද්‍යන්තානමා.

ගෙ පරෙ අකාරො පිතුසත්ථුඅත්තරාජාදීනමන්තො ච ආත්තං යාති.

''ආකාරො වා''ති ගෙ පරෙ ආකාරස්ස රස්සො වා.

සෙසතො ලොපං ගසීපි.

සො සිං ස්‍යා ච සඛාතො ගස්සෙවාත්‍යාදිනිද්දිට්ඨෙහඤ්ඤෙ අවණ්ණිවණ්ණුවණ්ණොකාරන්තා සෙසා, තෙහි පරෙ ගසී ලුප්‍යන්තෙ. හෙ - බුද්ධ, බුද්ධා. යො - බුද්ධා.

50. **කම්මත්ථෙ දුතියා.**

යං කරොති, තං කම්මං නාම. තත්ථ දුතියා හොති. අංබුද්ධං. යොස්ස එ- බුද්ධෙ.

51. තතියාත්වෙව.

කත්තරි ච.

යො කරොති, ස කත්තා නාම. තත්ථ තතියා හොති. නා.

අතො නෙන.

අකාරා පරො නා එනං යාති. බුද්ධෙන.

හි.

සුහිස්වකාරො එ.

සුහිසු පරෙස්වකාරස්ස එ හොති.

ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි වා.

සබ්බසද්දෙහි පරෙසං ස්මාහිස්මින්නං යථාසඞ්ඛ්‍යං ම්හාභිම්හිඉච්චෙතෙ වා හොන්ති. බුද්ධෙභි, බුද්ධෙහි.

52. කරණෙ තතියා.

යෙන වා කයිරතෙ, තං කරණං නාම. තත්ථ තතියා හොති. සබ්බං කත්තුසමං.

53. සම්පදානෙ චතුත්ථී.

යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ, ධාරයතෙ වා, තං සම්පදානං නාම. තත්ථ චතුත්ථී හොති. ස.

අතො වාත්වෙව.

ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු.

අකාරා පරස්ස චතුත්ථෙකවචනස්ස ආයො වා හොති. බුද්ධාය.

''සාගමො සෙ''ති සෙ සකාරාගමො. බුද්ධස්ස. නං.

දීඝන්ත්වෙව.

සුනංහිසු ච.

සුනංහිසු පරෙසු සරාදීනං දීඝො හොති. චසද්දෙන ක්වචි න. බුද්ධානං.

54. අපාදානෙ පඤ්චමී.

යස්මාදපෙති, භයමාදත්තෙ වා, තදපාදානං නාම, තත්ථ පඤ්චමී හොති. ස්මා.

අතො ආඑත්වෙව.

55. ස්මාස්මින්නං වා.

අකාරා පරෙසං ස්මාස්මින්නං ආඑ වා හොන්ති. බුද්ධා, බුද්ධම්හා, බුද්ධස්මා. බුද්ධෙහි, බුද්ධෙහි.

56. සාමිස්මිං ඡට්ඨී.

යස්ස වා පරිග්ගහො, තං සාමී නාම. තත්ථ ඡට්ඨී හොති. බුද්ධස්ස. බුද්ධානං.

57. ඔකාසෙ සත්තමී.

යොධාරො, තමොකාසං නාම. තත්ථ සත්තමී හොති. ස්මිං-බුද්ධෙ, බුද්ධම්හි, බුද්ධස්මිං. සු-බුද්ධෙසු.

58.

බුද්ධො බුද්ධ සුඛං දදාති සරතො බුද්ධං තතො දුක්කරං,
කිං බුද්ධෙන මහිද්ධයොපි මුනයො බුද්ධෙන ජාතාසුඛී;
බුද්ධස්සෙව මනං දදෙ පදමහං බුද්ධා ලභෙය්‍යාච්චුතං,
බුද්ධස්සිද්ධි න කිං කරෙ භවභවෙ හත්ථායත්පු බුද්ධෙ මම.

59. ඉතො පරං තතියාපඤ්චමීනඤ්ච චතුත්ථීඡට්ඨීනඤ්ච සරූපත්තා පඤ්චමීඡට්ඨීයො හීයො උපෙක්ඛන්තෙ.

60. අත්ත, සි.

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො ත්වෙව.

සෑ්‍යා ච.

බ්‍රහ්මාදිතො සිස්ස ආ හොති. අත්තා.

''යොනමානො''ති බ්‍රහ්මාදිතො යොනං ආනොත්තං. අත්තානො.

61. ගෙ - අත්ත, අත්තා. යො, අත්තානො.

62. ''බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමාන''න්ති බ්‍රහ්මාදිතො අංවචනස්ස ආනං වා හොති. අත්තානං, අත්තං. අත්තානො.

63. අත්තෙන, අත්තනා. පක්ඛෙ-ජිනවචනානුරොධෙන එනාභාවො.

''අත්තාන්තො හිස්මිමනත්තං''ති හිම්හි අත්තන්තස්ස අනො. අත්තනෙහි. එවං කරණෙ.

64. ''සස්ස නො''ති නොකාරො. අත්තනො. අත්තානං.

65. අම්හතුම්හන්තු රාජබ්‍රහ්මත්තසඛ සත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව.

අම්හාදිතො ස්මා නා ඉව හොති. අත්තනා.

66. ''තතො ස්මින්නි''ති ස්මිනො නි. අත්තනි. ''අනත්ත''න්ති භාවනිද්දෙසෙන සුම්හි ච අනො. අත්තනෙසු.

67. රාජා අත්තාව. නා.

සවිභත්තිස්ස රාජස්සෙත්වෙව.

නාම්හි රඤ්ඤා වා.

නාම්හි සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤා වා හොති. රඤ්ඤා, රාජෙන.

රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච.

සුනං හිසු පරෙසු රාජස්ස රාජු හොති, චකාරෙන ක්වචි න.

''සුනංහිසු චෙති'' දීඝෙ - රාජූහි, රාජූහි, රාජෙහි, රාජෙහි.

68. සවිභත්තිස්සෙත්‍යධිකාරො.

''රාජස්ස රඤ්ඤො රාජිනො සෙ''ති සෙ රඤ්ඤො රාජිනො හොන්ති. රඤ්ඤො, රාජිනො.

''රඤ්ඤං නම්හි වා''ති නම්හි රඤ්ඤං වා. රඤ්ඤං, රාජූනං, රාජානං.

69. ස්මාස්සනාතුල්‍යත්තා-නාම්හි රඤ්ඤා වා. රඤ්ඤා, රාජම්හා, රාජස්මා.

70. ‘‘ස්මිම්හි රඤ්ඤෙ රාජිනී’’ති ස්මිම්හි රඤ්ඤෙ රාජිනි හොන්ති. රඤ්ඤෙ, රාජිනි. රාජූසු, රාජෙසු.

71. ගුණවන්තු, සි.

සවිභත්තිස්ස න්තුස්සෙත්වෙව.

‘‘ආ සිම්හී’’ති සිම්හි සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස ආ. ගුණවා.

යොම්හි පඨමෙත්වෙව.

න්තුස්ස න්තො.

පඨමෙ යොම්හි සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස න්තොකාරො හොති. ගුණවන්තො.

සුනංහිසු අත්තංත්වෙව.

න්තුස්සන්තො යොසු ච.

සුනංහිසු, යොසු, චකාරෙන අඤ්ඤෙසුපි පරෙසු න්තුස්සන්තො අත්තං යාති. ගුණවන්තා.

72. සවිභත්තිස්සෙත්‍යධිකාරො. අංඉත්වෙව.

අවණ්ණො ච ගෙ.

ගෙ පරෙ සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස අංඅා හොන්ති. හෙගුණවං,ගුණව, ගුණවා. යො - ගුණවන්තො, ගුණවන්තා.

73. අත්තං – ගුණවන්තං. ගුණවන්තෙ.

74. ‘‘තොතිතා සස්මිං නාස්වී’’ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස නාම්හි තා, සෙ තොකාරො, ස්මිම්හි ති ච වා. ගුණවතා, ගුණවන්තෙන. ගුණවන්තෙහි, ගුණවන්තෙභි.

75. ගුණවතො, ගුණවන්තස්ස.

‘‘නම්හි තං වා’’ති නම්හි න්තුස්ස තං වා. ගුණවතං, ගුණවන්තානං. ස්මා නාව.

76. ගුණවති, ගුණවන්තෙ, ගුණවන්තම්හි, ගුණවන්තස්මිං, ගුණවන්තෙසු.

77. ගච්ඡන්ත, සි.

''සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අ''න්ති න්තසද්දස්ස අංවා, සිලොපො. ගච්ඡං, සිස්ස ඔ – ගච්ඡන්තො.

ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දොත්වෙව.

සෙසෙසුන්තුව.

වුත්තං හිත්වා සෙසෙසු ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො න්තු ඉව දට්ඨබ්බො. ගච්ඡන්තො, ගච්ඡන්තාඉච්චාදි.

සෙසං ගුණවන්තුසමං.

78. ගච්ඡන්තාදයො නාම අන්තප්පච්චයන්තා.

79. අග්ගි, සිලොපො.

''ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා''ති ඉවණ්ණුවණ්ණානං යථාසඞ්ඛ්‍යං ඣලසඤ්ඤා.

ඣලතො වාත්වෙව.

සපතො ච යොනං ලොපො.

සපඣලතො යොනං ලොපො වා හොති.

යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං.

කතො නිකාරො ලොපො ච යෙසං තෙසු යොසු සරානං දීඝො හොති. අග්ගී. පක්ඛෙ-අත්තන්ත්වෙව.

යො ස්වකතරස්සො ඣො.

යොසු අකතරස්සො ඣො අත්තං යාති. අග්ගයො. තථාලපනෙ.

80. **අං මො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි.**

ඣලපතො අං මො ච බින්දුං යන්ති. අග්ගිං. අග්ගී, අග්ගයො.

81. අග්ගිනා. දීඝෙ-අග්ගීහි, අග්ගීහි.

82. ‘‘ඣලතො සස්ස නො වා’’ති සස්ස නොත්තං වා. අග්ගිනො, අග්ගිස්ස. අග්ගීනං.

83. ‘‘ඣලතො වෙ’’ති ස්මාස්ස නා. අග්ගිනා.

84. අග්ගිම්හි, අග්ගිස්මිං. අග්ගීසු.

85. ආදි අග්ගීව. ස්මිංනො පන ‘‘ආදිතො ඔ වෙ’’ති අං, ඔ ච වා. ආදි, ආදො, ආදිම්හි, ආදිස්මිං. ආදීසු.

86. දණ්ඩී, සි.

‘‘අඝො රස්ස’’මාදිනා රස්සෙ සම්පත්තෙ ‘‘න සිස්මිමනපුංසකානී’’ති සිම්හි අනපුංසකානං න රස්සො. සිලොපො, දණ්ඩී, යොලොපෙ – දණ්ඩී. පක්ඛෙ –

අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච.

එකවචනයොසු ඣලපා රස්සං යන්ති.

ඣතො කතරස්සාත්වෙව.

යොනං නො.

කතස්සා ඣතො යොනං නොත්තං හොති. දණ්ඩිනො.

87. ‘‘ඣලපා රස්ස’’න්ති ගෙ පරෙ ඣලපානං රස්සො. හෙදණ්ඩි. දණ්ඩී, දණ්ඩිනො.

88. වා අංඉත්වෙව.

‘‘නං ඣතො කතරස්සා’’ති අංඉච්චස්ස නං වා. දණ්ඩිනං, දණ්ඩිං. දණ්ඩී, දණ්ඩිනො.

89. දණ්ඩිනා. දණ්ඩීහි, දණ්ඩීහි.

90. දණ්ඩිනො, දණ්ඩිස්ස. දණ්ඩීනං.

91. ඣතො කතරස්සාත්වෙව.

''ස්මින්නී''ති ස්මිනො නි. දණ්ඩිනි. දණ්ඩීසු.

92. භික්ඛු, සිලොපො.

වා යොනංත්වෙව.

''ලතො වො කාරො වෙ''ති ලතො යොනං වොත්තං වා.

අත්තං අකතරස්සොත්වෙව.

වෙවොසු ලො ච.

වෙවොසු අකතරස්සො ලො අත්තං යාති. භික්ඛවො, පක්ඛෙ – යොලොපදීඝා. භික්ඛූ.

93. හෙ-භික්ඛු.

''අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවො''ති ආලපනෙ යොස්ස වෙවොකාරා, අත්තං. භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, භික්ඛූ.

94. භික්ඛුං. භික්ඛවො, භික්ඛූ. සෙසං අග්ගීව.

95. එවං ජන්තු. ජන්තූ, ජන්තවො.

''ලතො වොකාරො වෙ''තීහ කාරග්ගහණෙන යොනං නොත්තං, චකාරෙන ක්වචි වොනොනමභාවොව විසෙසො. ජන්තුනො, ජන්තුයො.

96. සත්ථු, සි.

''සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො වෙ''ති සත්ථාද්‍යන්තස්ස ආ, සිලොපො ච. සත්ථා.

සත්ථුපිතාදීනන්ත්‍යධිකාරො.

අඤ්ඤෙස්වාරත්තං.

සිතොඤ්ඤෙසු සත්ථාද්‍යන්තස්ස ආරො හොති.

තතො යොනමො තු.

තතො ආරතො යොනං ඔ හොති. සත්ථාරො.

97. හෙ-සත්ථ, සත්ථා. සත්ථාරො.

98. සත්ථාරං. සත්ථාරෙ, සත්ථාරො.

99. ''නා ආ''ති ආරතො නාස්ස ආ. සත්ථාරා. සත්ථාරෙහි, සත්ථාරෙභි.

100. **උ සස්මිං සලොපො ච.**

සෙ සත්ථාදයන්තස්ස උ හොති සලොපො ච වා. සත්ථු, සත්ථුනො, සත්ථුස්ස.

''වා නම්හී''ති නම්හි ආරො වා. සත්ථාරානං.

''සත්ථුනාත්තඤ්චෙ''ති නම්හි සත්ථාදයන්තස්ස අත්තං වා. දීඝෙසත්ථානං.

101. ''තතො ස්මිමි''ති ආරතො ස්මිනො ඉ. ''ආරො රස්සමිකාරෙ''ති ඉම්හි ආරස්ස රස්සො. සත්ථරි. සත්ථාරෙසු. එවං නත්තාදි.

102. පිතා සත්ථෙව. ''පිතාදීනමසිම්හී''ති සිතොඤ්ඤෙසු ආරස්ස රස්සොව විසෙසො. පිතරො.

නම්හි – පිතූනන්තිපි හොති. එවං භාතුප්පභුතයො.

103. අභිභූ. රස්සෙ-අභිභුවො. යොලොපෙඅභිභූ. සෙසං භික්ඛුව, රස්සොව විසෙසො.

104. එවං සබ්බඤ්ඤූ. පුබ්බෙව යොනං නොකාරො ච. සබ්බඤ්ඤුනො, සබ්බඤ්ඤූ.

105. ගො.

ගාවඉත්වෙව.

''යොසු ච''ති ගොසද්දොකාරස්ස ආවො, ''තතො යොනමො තු''තිහ තුසද්දෙන යොනං ඕ. ගාවො. තථාලපනෙ.

106. **අවම්හි ච.**

අම්හි පරෙ ගොසද්දොකාරස්ස ආවඅවා හොන්ති, චසද්දෙන හිනංවජ්ජිතෙසු සෙසෙසුපි.

107. ''ආවස්සු වා''ති අම්හි ආවන්තස්ස උත්තං වා, ගාහ්වං, ගාවං, ගවං. යො-ගාවො. ගාවෙන, ගවෙන. ගොහි, ගොභි.

108. ''ගාව සෙ''ති සෙ ඔස්ස ආවො. ගාවස්ස, ගවස්ස. ''තතො න''මාදො චකාරෙන නංඉච්චස්ස අං, ඔස්ස අවො ච. ගවං.

109. ''සුහිනාසු වෙ''තීහ චකාරෙන ගොස්ස ගු ච. ද්විත්තෙ-ගුන්නං, ගොනං. ගාවා, ගවා, ගාවම්හා, ගවම්හා, ගාවස්මා, ගවස්මා. ගොහි, ගොභි.

110. ගාවෙ, ගවෙ, ගාවම්හි, ගවම්හි, ගාවස්මිං, ගවස්මිං. ගාවෙසු, ගවෙසු, ගොසු.

පුල්ලිඞ්ගා.

ඉත්ථිලිඞ්ග

111. කඤ්ඤා. සිලොපො.

''ආ සො''ති ඉත්ථියං ආකාරස්ස සසඤ්ඤා. යො ලොපෙ – කඤ්ඤා. පක්ඛෙ – කඤ්ඤායො.

112. ''සතෙ වෙ''ති ගස්ස එ. හෙ-කඤ්ඤෙ. කඤ්ඤා, කඤ්ඤායො.

113. කඤ්ඤං. කඤ්ඤා, කඤ්ඤායො.

114. ආය එකවචනස්සෙත්වෙව.

''සතො නාදීන''න්ති නාදෙකවචනානමායො. කඤ්ඤාය. කඤ්ඤාහි, කඤ්ඤාභි.

115. කඤ්ඤාය. කඤ්ඤානං.

116. සපතො ස්මිං යං වා.

සපෙහි ස්මිනො යං වා හොති. කඤ්ඤායං, කඤ්ඤාය. කඤ්ඤාසු.

117. රත්ති, සිලොපො.

''තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො''ති ඉත්ථියමිවණ්ණුවණ්ණානං පසඤ්ඤා. යොලොපදීඝා. රත්තී. පක්ඛෙ – රත්තියො. තථාලපනෙ.

118. රත්තිං, රත්තී. රත්තියො.

119. එකවචනස්ස නාදීනන්ත්වෙව.

''පතො යා''ති නාදෙකවචනානං යා. රත්තියා. රත්තීහි, රත්තීභි.

120. රත්තියා. රත්තීනං.

121. රත්තියං, රත්තියා. රත්තීසු.

122. නදී. සෙසං රත්තීව. අසත්තා රස්සොව විසෙසො.

123. යාගු රත්තීව.

124. මාතු, ධීතු, දුහිත්වාදයො පිතෙව.

125. ජම්බු නදීව.

කඤ්ඤඉති ඨිතෙ –

ඉත්ථියමතො ආපච්චයො.

ඉත්ථියං වත්තමානා අකාරන්තතො ආපච්චයො හොති. සරලොපපකලාාදි. කඤ්ඤා.

''ධාතුප්පච්චයවිභත්ති වජ්ජිතමත්ථවං ලිඞ්ග''න්ති වචනතො පච්චයන්තස්සාලිඞ්ගත්තා තද්ධිතාදිසුත්තෙ චකාරෙන නාමම්ව කතෙ – ස්යාදි. එවං ඊඉනීසු.

එවං අජා, එළකා, කොකිලා, අස්සා, මූසිකා, බලාකා, මන්දා, ජරාඉච්චාදි.

126. ඉත්ථියන්තාධිකාරො.

නදාදිතො වා ඊ.

ඉත්ථියං නදාදිතො වා අනදාදිතො වා ඊ හොති. නදී, නගරී, කුමාරී, බ්‍රාහ්මණී, තරුණී, කුක්කුටී, ඉත්ථී ඉච්චාදි.

''මාතුලාදීනමානත්තමීකාරෙ''ති ඊම්හි මාතුලාද්‍යන්තස්ස ආනො. මාතුලානීත්‍යාදි.

අනදාදිතො වා ඊ. සඛී, හත්ථී.

භවතො භොතො.

ඊම්හි භවන්තස්ස භොතො හොති. භොතී.

127. ‘‘ණ ව ණිකණෙය්‍ය ණන්තුහී’’ති ඊ. මානවී, නාවිකී, වෙනතෙය්‍යී, ගොතමී.

128. ‘‘න්තුස්ස තමීකාරෙ’’ති න්තුස්ස තො වා. ගුණවතී, ගුණවන්තී. ධිතිමතී, ධිතිමන්තී.

න්තස්ස න්තුබ්‍යපදෙසො. මහතී, මහන්තී.

129. **පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී.**

පත්‍යාදීහි ඊකාරන්තෙහි ච ඉත්ථියං ඉනී හොති.

‘‘පතිස්සිනීම්හී’’ති පත්‍යන්තස්ස අත්තෙ සරලොපාදො තුකාරෙන ලොපාභාවො. ‘‘වා පරො අසරූපා’’ති ඉලොපො, දීඝො ච. ගහපතානී, භික්ඛුනී, රාජිනී, මෙධාවිනී, තපස්සිනී, ධම්මචාරිණී, භයදස්සාවිනී, හත්ථාවිනීත්‍යාදි.

ඉත්ථිලිඞ්ගා.

නපුංසකලිඞ්ග

130. චිත්ත, සි.

නපුංසකෙහි අතො නිච්චන්තෙව.

සිං.

අකාරන්තෙති නපුංසකෙහි සිස්ස නිච්චං අං හොති. චිත්තං.

යොනං නි නපුංසකෙහිත්වෙව.

අතො නිච්චං.

අකාරන්තෙහි න පුංසකෙහි යොනං නිච්චං නි හොති, නිස්ස ආ. චිත්තා. පක්ඛෙ – යොස්වාදිනා දීඝෙ – චිත්තානි.

131. ගලොපෙ – හෙ – චිත්ත. චිත්තා, චිත්තානි.

132. චිත්තං. නිස්ස එ – චිත්තෙ, චිත්තානි. සෙසං බුද්ධොව.

133. මන, සි, මනං.

නා වාත්වෙව.

134. මනොගණාදිතො ස්මින්නානමිආ.

මනාදිතො ස්මින්නානං ඉආ වා හොන්ති.

ස සරෙ වාගමො.

විභත්‍යාදෙසෙ සරෙ පරෙ මනාදිතො සාගමො වා හොති. මනසා.

135. සස්ස චො

මනාදිතො සස්ස ඔ හොති, චසද්දෙන ස්මාස්ස ආ ච. මනසො, මනසා.

136. මනසි. සෙසං චිත්තංව.

137.

මනං සිරං උරං තෙජං, රජං ඔජං වයං පයං;
යසං තපං වචං චෙතං, එවමාදි මනොගණො.

138. ගුණවන්තු, සි.

''අං නපුංසකෙ''ති සිම්හි සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස අං. ගුණවං. න්තුස්ස න්තෙ – ගුණවන්තානි.

139. යොතොඤ්ඤං පුමෙව. එවං ගච්ඡං.

140. අට්ඨී.

වාත්වෙව.

''යොනන්නි නපුංසකෙහී''ති යොනං නි වා. අට්ඨීනි. ඣත්තා යොලොපෙ – අට්ඨී. තථාලපනෙ.

141. අට්ඨිං, අට්ඨීනි, අට්ඨී. සෙසං අග්ගීව.

142. දණ්ඩී, සි.

අසත්තා රස්සො, දණ්ඩි. යොතොඤ්ඤං පුමෙව.

143. ආයු අට්ඨීව.

නපුංසකලිඞ්ගා.

පුමිත්ථිලිඞ්ග

144. පුමිත්ථිලිඞ්ගා – ඝට, කට, යට්ඨී, මුට්ඨී, සින්ධු, රෙණුප්පභුතයො ද්විපද චතුප්පද ජාතිවාචිනො ච.

යථා – ඝටො, ඊපච්චයෙ-ඝටී. එසො යට්ඨී, එසා යට්ඨීච්චාදි.

ද්විපදජාතිවාචිනො යථා – ඛත්තියො. ආපච්චයෙ- ඛත්තියා, සමණො, ඊම්හි-සමණීඉච්චාදි.

චතුප්පදජාතිවාචිනො යථා – ගජො, ආ-ගජා, බ්‍යග්ඝො, ඊම්හි - බ්‍යග්ඝීඉච්චාදි.

පුමනපුංසකලිඞ්ග

145. පුමනපුංසකලිඞ්ගා – ධම්ම, කම්ම, බ්‍රහ්ම, කුසුම සඞ්ගම, පදුම, අස්සම, විහාර, සරීර, සුවණ්ණ, වණ්ණ, කහාපණ, භවන, භුවන, යොබ්බන, භූසන, ආසන, සයන, ඔදන, ආකාස, උපවාස, මාස, දිවස, රස, ථල, ඵල, රට්ඨ අම්බු, මධ්වාදයො.

ඉත්ථිනපුංසකලිඞ්ග

146. ඉත්ථිනපුංසකලිඞ්ගා – නගර, අච්චිප්පමුඛා.

සබ්බලිඞ්ග

147. සබ්බලිඞ්ගා – තට පුට පත්ත මණ්ඩල කලසා දයො, නාමිකතා, සබ්බනාමානි ච. යථා – තටො, ඊම්හි – තටී, තටමිච්චාදි.

නාමිකතා යථා – දෙවදත්තො, ආ – දෙවදත්තා දෙවදත්තමිච්චාදි.

සබ්බනාම

148. සබ්බ, කතර, කතම, උභය, ඉතර, අඤ්ඤ, අඤ්ඤතර, අඤ්ඤතම, පුබ්බ, පර, අපර, දක්ඛිණ, උත්තර, එක, ය, ත, එත, ඉම, අමු, කිං, තුම්හ, අම්හ- ඉති සබ්බනාමානි.

සබ්බො බුද්ධොව. අයං විසෙසො.

යොත්වෙව.

සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො.

සබ්බාදීනමකාරතො පරො පඨමො යො එත්තං යාති සබ්බෙ.

''තයො නෙව ච සබ්බනාමෙහී''ති නිසෙධා සස්මාස්මින්නං ආය ආ එ න හොන්ති. සබ්බස්ස.

සබ්බතො නං සංසානං.

සබ්බාදිතො නංඉච්චස්ස සංසානං හොන්ති.

අකාරො එඉත්වෙව.

සබ්බනාමානං නම්හි ච.

නම්හි සබ්බාදීනමකාරස්ස එ හොති. සබ්බෙසං, සබ්බෙසානං.

149. ඉත්ථියං ආ, සබ්බා කඤ්ඤාව. අයං විසෙසො. වාත්වෙව.

සපතො ස්මිංසානං සංසා.

සපසඤ්ඤාතො සබ්බාදිතො ස්මිංසානං සංසා වා හොන්ති.

''සංසාස්වෙකවචනෙසු වෙ''ති සාගමො.

සො රස්සං.

එකවචනසංසාසු සො රස්සං යාති. සබ්බස්සා, සබ්බාය. සබ්බාසං, සබ්බාසානං. සබ්බස්සං, සබ්බායං. සබ්බාසු.

නෙතාහි ස්මිමායයා.

සපඤ්ඤාහි සබ්බාදීහි ස්මිනො ආය යා න හොන්ති.

150. නපුංසකෙ – සබ්බං. සබ්බානි. එවං දුතියා.

සබ්බාදයො නපුංසකෙ තතියාදීසු සකසකපුමසමා. එවං ය - සද්දන්තා.

151. පුබ්බපරාපරෙහි තු ස්මිනො ''යදනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති''ති අනිත්ථියං එ වා. පුබ්බෙ, පුබ්බස්මිංඉච්චාදි.

එකසද්දො සඞ්ඛ්‍යාතුල්‍යාඤ්ඤාසහායත්ථො. යදා සඞ්ඛ්‍යත්ථො, තදෙකවචනො, අඤ්ඤත්ථ සබ්බවචනො ච.

යාදීනමාලපනං නත්ථි.

152. ත, සි.

සිම්හි සං අනපුංසකස්සෙත්වෙව.

එතතෙසං තො.

සිම්හි අනපුංසකානං එතතඉච්චෙතෙසං තකාරස්ස ස හොති. සො.

තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ.

තිලිඞ්ගෙසු සබ්බාදීනං තකාරස්ස නො වා හොති. නෙ, තෙ. සෙසං සබ්බසමං, නත්තංව විසෙසො.

153. ඉත්ථියං – සා, නා, නායො, තා, තායොඉච්චාදි.

වාත්වෙව.

තතො සස්ස ස්සාය.

තාඑතාඉමාහි සස්ස ස්සායො වා හොති.

සංසාස්වෙකවචනෙසු ඉඉත්වෙව.

තස්සා වා.

එකවචනසංසාසු තාසද්දස්ස ආ ඉත්තං වා යාති. තිස්සාය, තිස්සා, තස්සා, තාය. තාසං, තාසානං. තිස්සං, තස්සං, තායං. තාසු.

154. නපුංසකෙ – තංඉච්චාදි.

155. එසො. සෙසං සබ්බසමං.

156. ඉත්ථියං – එසා.

සංසාස්වෙකවචනෙස්වෙත්වෙව.

එතිමාසමි.

එකවචනසංසාසු එතාඉමානමන්තස්ස ඉ හොති. එතිස්සාය, එතිසා, එතාය. එතාසං, එතාසානං. එතිස්සං, එතස්සං, එතායං. එතාසු. සෙසං සබ්බාව.

157. නපුංසකෙ – එතං ඉච්චාදි.

158. ඉම, සි.

''අනපුංසකස්සායං සිම්හී''ති ඉමස්ස අයං. සිලොපො. අයං, ඉමෙ. ඉමං, ඉමෙ.

''අනිමි නාම්හි වෙ''ති ඉමස්ස අනො, ඉමි ච. අනෙන, ඉමිනා.

''සබ්බස්සිමස්සෙ වා''ති සුනංහිසු එවා. එහි, ඉමෙහි. වා ස්මාසස්මිංසංසාස්වත්තන්ත්වෙව.

ඉමසද්දස්ස ච.

සස්මාස්මිංසංසාසු ඉමස්ස අත්තං වා හොති. අස්ස, ඉමස්ස. එසං, එසානං, ඉමෙසං, ඉමෙසානං. අස්මා, ඉමම්හා, ඉමස්මා. එහි, ඉමෙහි. අස්මිං, ඉමම්හි, ඉමස්මිං. එසු, ඉමෙසු.

අත්තපක්ඛෙ – ''න තිමෙහි කතාකාරෙහී''ති ස්මාස්මින්නං ම්හාම්හි න සිජ්ඣන්තෙ.

159. ඉත්ථියං – අයං. සෙසං එතාව, සංසාස්වත්තංව විසෙසො.

160. නපුංසකෙ – සවිභත්තිස්ස වාත්වෙව.

''ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ''ති ඉමස්ස ඉදං වා. ඉදං, ඉමං ඉමෙ, ඉමානි. එවං දුතියා.

161. අමු, සි.

වා අනපුංසකස්ස සිම්හිත්වෙව.

''අමුස්ස මො සං''ති මස්ස සො වා, සිලොපො. අසු.

''සබ්බතො කො''ති සබ්බනාමතො කාගමො. ''සො''ති ඔ, අමුකො, පක්ඛෙ – අමු. අමූ, අමුයො.

පුබ්බෙව යොනං වොකාරො න. අමුං. අමූ, අමුයො. සෙසං භික්ඛුව සබ්බාදිකාරියාඤ්ඤත්‍ර.

162. ඉත්ථියං – අසු. සෙසං යාගුසමං. විසෙසොයං – අමුස්සා, අමුයා. අමූසං, අමූසානං. අමුස්සං, අමුයං. අමූසු.

163. නපුංසකෙ – සවිභත්තිස්ස අංසිසු නපුංසකෙත්වෙව.

''අමුස්සාදුං''ති අදුං. අදුං. අමූ, අමූනි. එවං දුතියා.

164. ''සෙසෙසු චෙ''ති සබ්බත්ථ කිස්ස කො. කො, කා, කං ඉච්චාදි. ලිඞ්ගත්තයෙ සබ්බසමො.

165. තුම්හ, සි, අම්හ, සි.

සවිභත්තිස්ස තුම්හම්හානන්තායධිකාරො.

ත්වමහං සිම්හි ච.

සිම්හි සවිභත්තීනං තුම්හම්හානං ත්වං අහං හොන්ති. චසද්දෙන තුම්හස්ස තුවං ච. ත්වං, තුවං, අහං. යො – තුම්හෙ.

''මයං යොම්හි පඨමෙ''ති අම්හස්ස මයං හොති. මයං.

166. ''තංමමම්හී''ති අම්හි තං මං හොන්ති.

''තවං මමඤ්ච නවා''ති අම්හි තවං මමඤ්ච නවා.

''තුම්හස්ස තුවං ත්වමම්හී''ති තුම්හස්ස තුවං, ත්වඤ්ච. තං, තවං, තුවං, ත්වං, මං, මමං.

ආකන්ත්වෙව.

''වා යොප්පඨමො''ති දුතියායොස්ස ආකං වා. තුම්හාකං, තුම්හෙ. අම්හාකං, අම්හෙ.

167. ''නාම්හි තයා මයා''ති නාම්හි තයා මයා හොන්ති. ''තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තංවා''ති තස්ස ත්වො වා. ත්වයා, තයා, මයා. තුම්හෙහි, අම්හෙහි.

168. ''තව මම සෙ''ති සෙ තව මම හොන්ති.

''තුය්හං මය්හං චෙ''ති සෙ තුය්හං මය්හඤ්ච.

''සස්සං''ති සස්ස අං වා.

''අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ''ති සෙ අම්හස්ස මමං ච. තව, තුය්හං, තුම්හං, මම, මය්හං, අම්හං, මමං.

''තුම්හම්හෙහි නමාකං''ති නංවචනස්ස ආකං. තුම්හාකං, අම්හාකං. ස්මානාව.

169. ''තුම්හාම්හානං තයි මයී''ති ස්මිම්හි තයි මයි හොන්ති. ත්වෙ කතෙ - ත්වයි, තයි, මයි, තුම්හෙසු, අම්හෙසු. ලිඞ්ගත්තයෙ සමං.

170. නවාත්වෙව.

පදතො දුතියා චතුත්ථී ඡට්ඨීසු වොනො.

අත්ථජ්ජොතකා වණ්ණා **පදං,** දුතියා චතුත්ථී ඡට්ඨී බහුවචනෙසු පරෙසු පදස්මා පරෙසං සවිභත්තීනං තුම්හාම්හානං වොනොකාරා නවා හොන්ති.

රක්ඛතු වො, පස්සතු නො, දදාති වො, දදාහි නො, සද්ධා වො, සත්ථා නො.

නවාති කිං, එසො අම්හාකං සත්ථා.

171. පදතොත්‍යධිකාරො.

''තෙමෙකවචනෙසු චෙ''ති චතුත්ථීඡට්ඨයෙකවචනෙසු තෙ මෙ හොන්ති. දදාමි තෙ, දදාහි මෙ, ඉදං තෙ, අයං මෙ.

''නඅම්හී''ති අම්හි නිසෙධො. පස්සෙථ තං, අජිනි මං.

''වා තතියෙ චෙ''ති තතියෙකවචනෙ තෙ මෙ වා හොන්ති. කතං තෙ තයා වා. කතං මෙ මයා වා.

''බහුවචනෙසු වොනො''ති තතියාබහුවචනෙසු වො නො හොන්ති. බහුවචනෙ පඨමෙ යොම්හි ච. කතං වො, කතං නො, ගාමං වො ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගාමං නො ගච්ඡෙය්‍යාම.

සඞ්ඛ්‍යා

172. සඞ්ඛ්‍යා වුච්චතෙ.

එකසද්දො සබ්බනාමෙසු වුත්තො.

173. ද්වාදයො අට්ඨාරසන්තා බහුවචනන්තා.

සවිභත්තිස්ස, ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යාන්ති චාධිකාරො.

''යොසු ද්වින්නං ද්වෙ චෙ''ති ද්විස්ස ද්වෙ හොති. ද්වෙ, ද්වෙ, ද්වීහි, ද්වීහි.

නො ච ද්වාදිතො නම්හි.

නම්හි ද්වාදිතො නකාරාගමො හොති. ද්වින්නං, ද්වීසු, ලිඞ්ගත්තයෙ සමං.

174. තිචතුන්නං තිස්සො චතස්සො තයො චත්තාරො තීණි චත්තාරි.

යොසු ඉත්ථිපුමනපුංසකෙසු සවිභත්තීනං තිචතුන්නං තිස්සො චතස්සො ආදයො හොන්ති. තයො, තයො, තීහි, තීහි, තින්නං.

''ඉණ්ණමිණ්ණන්නං තීහි සඞ්ඛ්‍යාහී''ති තිසද්දතො නංඉච්චස්ස ඉණ්ණං ඉණ්ණන්නං ච. තිණ්ණං, තිණ්ණන්නං, තීසු.

175. ඉත්ථියං-තිස්සො, තිස්සො, තීහි, තීහි.

''නො වා''දො චකාරෙන නම්හි ස්සංආගමො, වග්ගන්තෙතිස්සනං, තීසු.

176. නපුංසකෙ-තීණි, තීණි, තීහි.

177. චත්තාරො.

''ඔසරෙ චෙ''තීහ චකාරෙන යොසු උස්ස උරො. ''තතො යොනමොතූ''තීහ තුකාරෙන යොනං ඕ. චතුරො. එවං දුතියා. චතූහි, චතුන්නං, චතූසු.

178. ඉත්ථියං, චතස්සො, චතස්සො, චතූහි. පුබ්බෙව ස්සංආගමො. යදාදිනා උස්ස අත්තං. චතස්සන්නං, චතූසු.

179. නපුංසකෙ, චත්තාරි, චත්තාරි.

180. ''පඤ්චාදීන මකාරො''ති යොසු සවිභත්තිස්ස පඤ්චාදාන්තස්ස අත්තං. පඤ්ච, පඤ්ච.

''පඤ්චාදීන මත්තං''ති සුනංහිසු පඤ්චාදාන්තස්ස අත්තං. එදීසානමපවාදොයං. පඤ්චහි, පඤ්චන්නං, පඤ්චසු. ලිඞ්ගත්තයෙ සමං.

181. එවං ඡ සත්ත අට්ඨ නව දසාදයො අට්ඨාරසන්තා.

182. වීසත්‍යාදයො ආනවුතියා ඉත්ථිලිඞ්ගා එකවචනන්තා, වීසති රත්තීව. එවං තිංසති.

චත්තාලීසං පඤ්ඤාසං සද්දෙහි පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ''සබ්බාසමා''දොතීහ ආදිසද්දෙන ලොපො, සට්ඨී වීසතී ව. එවං සත්තති අසීති නවුති.

සතං නපුංසකමෙකවචනන්තං. එවං සහස්සාදි.

කොටි වීසතීව.

183. රාසිභෙදෙ තු සබ්බත්ථ බහුවචනම්පි. යථා-ද්වෙවීසතියො බුද්ධදන්තා. තිස්සො වීසතියො දිනඝටිකා. එවමඤ්ඤත්‍ර.

එසෙසො එතන්තිප්පසිද්ධි, ලොකස්ස හොති යත්ථත්ථෙසු.

ථීපුමනපුංසකානිත්‍යුච්චන්තෙ, තානිමානි ලොකෙනාත්ථා.

අලිඞ්ග

184. අලිඞ්ගා වුච්චන්තෙ.

ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ.

ලිඞ්ගතො පඤ්චම්‍යත්ථෙ ක්වචි තොප්පච්චයො හොති.

‘‘ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො’’ති තොප්පභුතිදානායන්තානං විභත්තිසඤ්ඤා. තස්මා තදන්තානම්පි විභත්‍යන්තත්තා පදත්තං සිද්ධන්ති න පුන විභත්ති. චොරස්මා චොරතො. එවං පිතිතො, එත්ථ ‘‘පිතාදීන මසිම්හි’’ ත්‍යත්‍රාසිම්හිග්ගහණෙන තොම්හි පිතාදීනං උස්ස ඉ.

ඉමස්සි ථන්දානිහතොධෙසු ච.

ථංආදීසු පරෙසු ඉමස්ස ඉ හොති. ඉතො.

‘‘සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා’’ති තොථෙස්වෙතස්ස අත්තං වා, අතො, එත්තො. පක්ඛෙ- ‘‘සරලොපා’’දිනා අකාරලොපො.

‘‘ත්‍රතොථෙසු ච’’ති කිස්ස කු. කුතො.

‘‘ක්වචි තො’’ති සුත්තද්විධාකරණෙන සත්තම්‍යත්ථෙ ච තො හොති, ආදිස්මිං, ආදිතො.

185. ‘‘ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහී’’ති සත්තම්‍යත්ථෙ ත්‍රථප්පච්චයා හොන්ති. සබ්බස්මිං, සබ්බත්‍ර, සබ්බත්ථ, ද්විත්තං. එවං අත්‍ර, අත්ථ. එත්ථ ‘‘ත්‍රෙ නිච්ච’’න්ති පුබ්බෙ එතස්ස අ. කුත්‍ර, කුත්ථ.

‘‘සෙසෙසු ච’’ති කාදෙසෙ-කත්ථ.

186. ‘‘කිස්මා වො ච’’ති වප්පච්චයො. ‘‘කිස්ස ක වෙච’’ති කො, කකාරාකාරලොපො. ක්ව.

187. ‘‘හිං හං හිඤ්චන’’න්ති කස්මා හිං ආදිපච්චයා. ‘‘කු හිං හංසු ච’’ති කිස්ස කු. චකාරෙන හිඤ්චනං දාචනංසු ච. කුහිං, කුහං, කුහිඤ්චනං.

188. ‘‘තම්හා ච’’ති හිංහං. තහිං, තහං.

189. ‘‘යතො හිං’’ති හිං. යහිං.

190. ‘‘ඉමස්මා හධා ච’’ති හධා. ඉහ, ඉධ.

191. ‘‘සබ්බතො ධි’’ති ධි. සබ්බධි.

192. කාලෙත්‍යාධිකාරො.

''කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචන''න්ති කිං ආදිතො දා, දාචනං ච. කස්මිං කාලෙ කදා, කුදාචනං.

''සබ්බස්ස සො දාම්හි වා''ති සබ්බස්ස සො වා. සදා, සබ්බදා.

193. ''තම්හා දානි චෙ''ති දානි, දා ච. තදානි, තදා.

194. යදාදිනා ඉමසද්දා, සමානාපරෙහි ච යථාසඞ්ඛ්‍යං ජ්ජ ජ්ජුප්පච්චයා, ඉම, සමානානං අ, සා ච. අජ්ජ, සජ්ජු, අපරජ්ජු.

195. ''ඉමස්මා රහිධුනාදානි චෙ''ති රහාදිප්පච්චයා. ''එත රහිම්හී''ති ඉමස්ස එතො. එතරහි.

''අ ධුනාම්හි චෙ''ති ඉමස්ස අ. අධුනා, ඉදානි.

196. ලොපං ඉත්වෙව.

සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච.

එතෙහි පරා සබ්බා විභත්තී ලුප්පන්තෙ. ත්වං ආවුසො, තුම්හෙ ආවුසො.

උපසග්ගනිපාත

197. උපසග්ගනිපාතා වුච්චන්තෙ.

ප පරා නි නී උ දු සං වි අව අනු පරි අධි අභි පති සු ආ අති අපි අප උප එතෙ වීසත්‍යුපසග්ගා.

ච න ව වා මා හි ධි චි කු තු නු චෙ රෙ හෙ ස්වෙ වෙ වො බො නො තො යං නං තං කිං හන්ද කිර එව කීව යාව තාව වත වථ අථ අඞ්ග ඉඞ්ඝ තග්ඝ ආම නාම නූන පුන පන ආහ සහ සක්කා ලබ්භා හෙට්ඨා ආරා දූරා දිවා නවා විනා නානා අද්ධා මුධා මිච්ඡා පච්ඡා ආවි සක්ඛි සච්චි සච්ඡී බහි යදි ඉති කින්ති අත්ථි සොත්ථි බලු නනු කිමු අස්සු යග්ඝෙ සචෙ හවෙ සුවෙ අරෙ පුරෙ නමො තිරො අධො අථො අහො රහො භීයො භීයො අන්තො පාතො සුදං කල්ලං එවං ධුවං අලං හලං සයං සායං සමං සාමං කාමං පාරං ඔරං චිරං හුරං අහං සහං උච්චං නීචං සකිං සද්ධිං, අථවා අන්තරා ආරකා බාහිරා බහිද්ධා යාවතා තාවතා සමන්තා සාමන්තා ආමන්තා සම්මුඛා චරහි තරහි සම්පති ආයති උපරි යාවදෙ

තාවදෙ තිරියං සනිකං සසක්කං එත්තාවතා පරම්මුඛා කිත්තාවතා එතරහි අඤ්ඤදත්ථු සෙය්‍යථීදං අප්පෙවනාම හීයොසොමත්තාය ඉච්චාදයො නිපාතා.

198. සදිසා යෙ තිලිඞ්ගෙසු, සබ්බාසු ච විභත්තීසු.

වචනෙසු ච සබ්බෙසු, තෙ නිපාතාති කිත්තිතා.

යථා – උච්චං රුක්ඛො, ලතා, සරං වා, උච්චං රුක්ඛො. හෙ රුක්ඛ, රුක්ඛං, රුක්ඛෙන, රුක්ඛස්ස, රුක්ඛස්මා, රුක්ඛෙ වා ඉච්චාදි. උච්චං රුක්ඛො, රුක්ඛා වා ඉච්චාදි. එවං ලතා, සරානි.

199.

උභයෙසු විභත්‍යත්ත -
ක්‍රියදෙස සමය දිසාගුණත්ථෙහි;
සබ්බාපි යථායොගං,
විභත්තියොඤ්ඤෙහි තුප්පඨමා.

තං යථා – අධිඅන්තොසද්දෙහි සත්තමී. සයංසද්දා තතියා, ඡට්ඨී ච. නමොසද්දා පඨමා, දුතියා ච. පාරංසද්දා සත්තමී. දිවාසද්දා පඨමා, දුතියා, සත්තමී ච. හෙට්ඨාසද්දා සත්තමී. උච්චංසද්දා සබ්බාපි. පසද්දා ච වසද්දා ච පඨමා, හෙසද්දා ආලපනෙ පඨමා. තථාඤ්ඤෙහිපි.

200. උපසග්ගා සබ්බෙපි සද්දන්තරෙන සහ පයුජ්ජන්තෙ. නිපාතා තු කෙචි විසුම්පි. යථා – පහාරො, පහරති, සා ච සො ච භාසති වා කරොති වා, සොත්ථිත්‍යාදි.

201. එකෙකලිඞ්ගං ද්විලිඞ්ගං, තිලිඞ්ගං වාපාලිඞ්ගිකං.

චතුධෙති නාමං නාමං, නමත්‍යත්ථන්ති කිත්තිතං.

නාමිකං.

3. සමාසකණ්ඩ

සමාසලක්ඛණාදි

202. නාමානං සමාසො යුත්තත්ථොත්‍යධිකාරො. **සමාසොති** භින්නත්ථානං පදාන මෙකත්ථතා. **යුත්තත්ථොති** අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධත්ථො.

විභාසාත්‍යධිකාතබ්බං වාක්‍යත්ථං.

කම්මධාරයසමාස

203. ''මහන්තො ච සො වීරො චා''ති වාක්‍යෙ –

ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො.

භින්නප්පවත්තිනිමිත්තා සද්දා එකස්මිං වත්ථුනි පවත්තා තුල්‍යාධිකරණා, විසෙසනවිසෙසස්සභූතා සමානාධිකරණා ද්වෙ පදා යදා සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො කම්මධාරයො

නාම, ඉධ වා සමාසසුත්තානි සඤ්ඤාද්වාරෙන සමාසවිධායකානි.

අග්ගහිතවිසෙසනා බුද්ධි විසෙස්සම්හි න උප්පජ්ජතීති විසෙසනං පුබ්බං හොති, සමාසෙනෙව තුල්‍යාධිකරණත්තස්ස වුත්තත්තා තප්පකාසනත්ථං පයුත්තා සමාසතො අතිරිත්තා ච සො ඉච්චෙතෙ ''වුත්තට්ඨානමප්පයොගො''ති ඤායා නප්පයුජ්ජන්තෙ. එවමඤ්ඤත්‍ර.

තෙසං විභත්තියො ලොපා ච.

තෙසං යුත්තත්ථානං සමාසානං පුබ්බුත්තරපදානං විභත්තී ලුප්‍යන්තෙ, චකාරෙන ක්වචි න.

තතො මහන්ත වීර ඉති ච රූපප්පසඞ්ගෙ –

පකති චස්ස සරන්තස්ස.

විභත්තීසු ලුත්තාසු සරන්තස්ස පුබ්බභූතස්ස, පරභූතස්ස ච අස්ස සමාසපදස්ස පකති හොතීතිහ ලුත්තාකාරා පුනානීයන්තෙ.

තතො මහන්ත වීරඉති ඨිතෙ –

''මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ''ති මහන්තස්ස මහා.

තද්ධිත සමාස කිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච.

තද්ධිතාදයො නාමං ඉව දට්ඨබ්බා තවෙප්පභුතිපච්චයෙ වජ්ජෙත්වා.

තතො වත්තිච්ඡාය ස්‍යාදි. මහාවීරො, මහාවීරාඉච්චාදි.

204. කම්මධාරයො ද්වන්දො ච, තප්පුරිසො ච ලාභිනො.

තයො පරපදෙ ලිඞ්ගං, බහුබ්බීහි පදන්තරෙ.

205. රත්තා ච සා පටී චාති රත්තපටී, මහන්තී ච සා සද්ධා චාති මහාසද්ධා. එත්ථ ''කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච''ති පුබ්බපදෙ පුමෙව කතෙ ආථ්පච්චයානං නිවුත්ති.

206. නීලඤ්ච තං උප්පලඤ්චාති නීලුප්පලං, සත්ථීව සත්ථී, සත්ථී ච සා සාමා චාති සත්ථීසාමා. මුඛමෙව චන්දො මුඛචන්දො.

විසෙසනවිසෙස්සානං යථෙච්ඡත්තා ක්වචි විසෙසනං පරං හොති, ඛත්තියභූතොඉච්චාදි, ඉච්ඡා ච යථාතන්ති.

උභෙ තප්පුරිස සමාස

207. නසද්දා සි, තස්ස ලොපො. න සුරො අසුරො.

එත්ථ කම්මධාරයෙ කතෙ – ''උභෙ තප්පුරිසා''ති තප්පුරිසසඤ්ඤා. ''අත්තන්නස්ස තප්පුරිසෙ''ති නස්ස අ. න අස්සො අනස්සො. එත්ථ ''සරෙ අන''ති නස්ස අන.

208. ''නාමානං සමාසො''ති සුත්තෙ ද්විධාකතෙ අයුත්තත්ථානම්පි ක්වචි සමාසො. න පුන ගෙයා‍ය අපුනගෙයා‍ය ගාථෙත්‍යාදි. එත්ථ ගෙයොන සම්බන්ධො න-සද්දො අයුත්තත්ථෙනාපි පුනෙන යොගවිභාගබලා සමස්‍යතෙ.

දිගුසමාස

209. තයො ලොකා සමාහටා තිලොකං.

එත්ථ ''සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු''ති කම්මධාරයස්ස දිගුසඤ්ඤා. 'දිගුස්සෙකත්තං''ති එකත්තං, නපුංසකත්තඤ්ච.

සුද්ධතප්පුරිසසමාස

210. තප්පුරිසා ත්වෙව.

අමාදයො පරපදෙහි.

දුතියන්තාදයො පරපදෙහි නාමෙහි යදා සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො තප්පුරිසො නාම.

ගාමං ගතො ගාමගතො.

''පස්ස වාසිට්ඨ ගාමං, ගතො තිස්සො සාවත්ථිං''ත්‍ය ත්‍රායුත්තත්ථතාය න සමාසො. තථා ඤ්ඤත්‍ර ඤෙයාං.

211. රඤ්ඤා හතො රාජහතො.

කිච්චන්තෙහි හීයො අධිකත්ථවචනෙ.

තබ්බ, අනීය, ණ්‍ය, තෙය්‍ය, රිච්චප්පච්චයා **කිච්චා**. ථුතිනින්දත්ථමජ්ඣාරොපිතත්ථං වචනං **අධිකත්ථවචනං**. සොණලෙය්‍යො කූපොඉච්චාදි. සොණෙහි යථා ලිය්හතෙ, තථා පුණ්ණත්තා **ථුති**. තෙහි උච්ඡිට්ඨත්තා **නින්දා** ච.

දධිනා උපසිත්තං භොජනං දධිභොජනං, සමාසපදෙනෙව උපසිත්තක්‍රියාය කථනා නත්ථෙත්ථායුත්තත්ථතා. උපසිත්තසද්දාප්පයොගො පුබ්බෙව.

212. කරණෙ තු-අසිනා කලහො අසිකලහො.

213. බුද්ධස්ස දෙයාං බුද්ධද්දෙයාං, පරස්සපදං, එත්ථ විභත්‍යලොපො. එවං අත්තනොපදමිච්චාදි.

214. චොරස්මා භයං චොරභයං. එවං බද්ධනමුත්තොච්චාදි.

215. රඤ්ඤො පුත්තො රාජපුත්තො.

''බ්‍රාහ්මණස්ස කණ්හා දන්තා'' ඉච්චත්‍ර දන්තාපෙක්ඛා ඡට්ඨීති කණ්හෙන සම්බන්ධාභාවා න සමාසො. යදා තු කණ්හා ච තෙ දන්තා චෙති කම්මධාරයො, තදා ඡට්ඨී කණ්හදන්තාපෙක්ඛාති බ්‍රාහ්මණකණ්හදන්තාති සමාසො හොතෙව.

216. ''රඤ්ඤො මාගධස්ස ධන'' න්ත්‍යත්‍ර රඤ්ඤොති ඡට්ඨී ධන මපෙක්ඛතෙ, න මාගධං. රාජා එව මාගධසද්දෙන වුච්චතෙති භෙදාභාවා සම්බන්ධාභාවොති තුල්‍යාධිකරණෙන මාගධෙන සහ රාජා න සමස්‍යතෙ. ද්විට්ඨො හි සම්බන්ධො.

රඤ්ඤො අස්සො පුරිසො වෙ'' ත්‍ය ත්‍ර රඤ්ඤො අස්සො, රඤ්ඤො පුරිසො ති ච පච්චෙකං සම්බන්ධතො සාපෙක්ඛතා අත්ථීති න සමාසො. ''අස්සො ච පුරිසො චා''ති ද්වන්දෙ කතෙ තු රාජස්සපුරිසාති හොතෙව, අඤ්ඤානපෙක්ඛත්තා.

''රඤ්ඤො ගරුපුත්තො'' ඉච්චත්‍ර රාජාපෙක්ඛිනොපි ගරුනො

පුත්තෙන සහ සමාසො, ගමකත්තා. ගමකත්තම්පි සමාසස්ස නිබන්ධනං. තත්ථ ගරුනො පුත්තොති විග්ගහො, එවමඤ්ඤත්‍ර.

217. රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා.

ක්වචි නින්දායං - කූපෙ මණ්ඩූකො විය කූපමණ්ඩූකො. එවං නගරකාකො ඉච්චාදි. අත්‍රොපමාය නින්දා ගම්‍යතෙ.

අන්තෙවාසිකො ත්‍යාදො විභත්ත්‍යලොපො.

බහුබ්බීහිසමාස

218. අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි.

අප්පඨමන්තාන මඤ්ඤෙසං පදානං අත්ථෙසු ද්වෙ වා බහූනි වා නාමානි යදා සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො බහුබ්බීහි නාම.

ආගතා සමණා යං සා ආගතසමණො, විහාරො.

219. ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සො ජිතින්ද්‍රියො, භගවා. ආහිතො අග්ගි යෙන සො ආහිතග්ගි. අග්‍යාහිතො වාත්‍යාදො යථෙච්ඡං විසෙසනස්ස පරතා.

220. කරණෙ තු-ඡින්නො රුක්ඛො යෙන සො ඡින්නරුක්ඛො, එරසු.

221. දින්නො සුඞ්කො යස්ස සො දින්නසුඞ්කො, රාජා.

222. නිග්ගතා ජනා යස්මා සො නිග්ගතජනො, ගාමො.

223. දස බලානි යස්ස සො දසබලො, භගවා. නත්ථි සමො යස්ස සො අසමො. එත්ථ ''අත්තන්නස්සා''ති යොගවිභාගෙන නස්ස අ.

පහූතා ජිව්හා යස්ස සො පහූතජිව්හො, මහන්තී පඤ්ඤා යස්ස සො මහාපඤ්ඤො. ද්වීසු ''ඉත්ථියම්භාසිතපුමිත්ථීපුමාව වෙ''ති පුම්භාවාතිදෙසා පුබ්බුත්තරපදෙසු ආර්ප්පච්චයානමභාවො.

224. ‘‘ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො’’ති අන්තස්ස අත්තං. කාරග්ගහණෙන ආ ඉ ච. ඉත්ථියමිච්චණ්ණන්තා, ත්වන්තෙහි ච කප්පච්චයොපි. යථා - විසාලං අක්ඛි යස්ස සො විසාලක්ඛො, පච්චක්ඛධම්මා, සිලොපො. සොභනො ගන්ධො යස්ස සො සුගන්ධි. බහුකන්තිකො, බහුනදිකො, සමුද්දො. එත්ථ යදාදිනා රස්සො. බහුකත්තුකො. මත්තා බහවො මාතඞ්ගා යස්මිං තං මත්තබහුමාතඞ්ගං, වනං.

තුල්‍යාධිකරණො.

225. සුවණ්ණස්ස විය වණ්ණො යස්ස සො සුවණ්ණවණ්ණො. වජිරං පාණිම්හි යස්ස සො වජිරපාණි. උරසි ලොමානි යස්ස සො උරසිලොමො. එත්ථ විභත්‍යලොපො.

‘‘අත්ථෙසූ’’ති බහුත්තග්ගහණෙන ක්වචි පඨමන්තානම්පි. සහ හෙතුනා යො වත්තතෙ සො සහෙතුකො, ‘‘යදා’’ දිනා සහස්ස සො.

226. සත්ත වා අට්ඨ වා සත්තට්ඨ, මාසා, එත්ථඤ්ඤපදත්ථො වා සද්දස්සත්ථො. දක්ඛිණස්සා ච පුබ්බස්සා ච දිසාය යං අන්තරාලං, සා දක්ඛිණපුබ්බා, දිසා.

භින්නාධිකරණො.

අප්පඨමන්තානන්ති කිං, දෙසිතො බුද්ධෙන යො ධම්මො.

ද්වන්දසමාස

227. නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො.

සමුච්චයො, ති පිණ්ඩීකරණං එකවිභත්තිකානං නාමානං යො සමුච්චයො, සො ද්වන්දො නාම, ඉදං සුත්තං බහුවචනවිසයං.

චන්දො ච සූරියො ච චන්දසූරියා. තිට්ඨන්ති ත්‍යාදි-

ක්‍රියාසම්බන්ධසාමඤ්ඤතො අත්ථෙත්ථාපෙකත්ථතා, එවං නරනාරියො, අක්ඛරපදානි.

228. තථා ද්වන්දෙ පාණි තුරිය යොග්ග සෙනඞ්ග ඛුද්දජන්තුක විවිධ විරුද්ධ විසභාගත්ථාදීනඤ්ච.

විවිධෙනාකාරෙන විරුද්ධා **විවිධවිරුද්ධා**, සභාගා සදිසා, විවිධා ච තෙ සභාගා චෙති **විසභාගා**. යථා දිගුසමාසෙ, තථා ද්වන්දෙ පාණ්‍යඞ්ගත්ථාදීනං එකත්තං, නපුංසකත්තඤ්ච හොති.

චක්ඛුසොතං, ගීතවාදිතං, යුගනඞ්ගලං, හත්ථස්සං, අසිචම්මං, ඩංසමකසං, කොකාලූකං.

නාමරූපං, නාමං නමනලක්ඛණං, රූපං රුප්පනලක්ඛණං. එවමෙතෙ ධම්මා ලක්ඛණතො විවිධා, පරමත්ථතො සභාගා ච.

ආදිසද්දෙනාඤ්ඤත්ථාපි. යථා - භින්නලිඞ්ගානං - ඉත්ථිපුමං. යදාදිනා රස්සො, දාසිදාසං, පත්තචීවරං. ගඞ්ගාසොණං.

සඞ්ඛ්‍යාපරිමාණානං - තිකචතුක්කං.

සිප්පීනං - වෙණරථකාරං.

ලුද්දකානං - සාකුන්තික මාගවිකං.

අප්පාණිජාතීනං - ආරසත්ථී.

එකජ්ඣායනබ්‍රාහ්මණානං - කඨකාලාපං ඉච්චාදි.

229. **විභාසා රුක්ඛ තිණ පසු ධන ධඤ්ඤ ජනපදාදීනඤ්ච.**

ද්වන්දෙ රුක්ඛාදීනං එකත්තං නපුංසකත්තඤ්ච වා හොති.

ධවඛදිරං, ධවඛදිරා, මුඤ්ජපබ්බජං, මුඤ්ජපබ්බජා, අජෙළකං, අජෙළකා, හිරඤ්ඤසුවණ්ණං, හිරඤ්ඤසුවණ්ණානි, සාලියවං, සාලියවා.

කාසිකොසලං කාසිකොසලා.

ආදිසද්දෙන අඤ්ඤෙසුපි වා. යථා – නිච්චවිරොධීනමද්දබ්බානං - කුසලාකුසලං, කුසලාකුසලානි.

සකුණීනං - බකබලාකං, බකබලාකා.

බ්‍යඤ්ජනානං - දධිසතං, දධිසතානි.

දිසානං - පුබ්බාපරං, පුබ්බාපරා ඉච්චාදි.

අබ්‍යයීභාවසමාස

230. අධිසද්දා ස්මිං, තස්ස ලොපො. අධිසද්දෙන තුල්‍යාධිකරණත්තා ඉත්ථිසද්දාපිස්මිං. නිච්චසමාසත්තා ආධාරභූතායමිත්ථියන්ති පදන්තරෙන විග්ගහො. අධි ඉත්ථියන්ති ඨිතෙ –

උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යයීභාවො.

උපසග්ගාදිපුබ්බකො සද්දො විභත්‍යත්ථාදීසු සමාසො හොති, අබ්‍යයීභාවසඤ්ඤො ච.

''සො නපුංසකලිඞ්ගො''ති අබ්‍යයීභාවො නපුංසකලිඞ්ගො, යදාදිනා එකවචනො ච.

''සරො රස්සො නපුංසකෙ''ති රස්සො.

අඤ්ඤස්මා ලොපො ච.

අනකාරන්තා අබ්‍යයීභාවා පරා සබ්බා විභත්ති ලුජ්ජරෙ. අධිත්ථි, විභත්තිනමත්ථො ආධාරාදි.

ඉධාධිසද්දො ආධාරෙවත්තතෙ, අධිත්ථිඉච්චෙතං පදං ඉත්ථිය මිච්චෙතමත්ථං වදති.

සමීපං නගරස්ස උපනගරං. ''අංවිභත්තීනමකාරන්තබ්‍යයීභාවා''ති විභත්තීනං ක්වචි අං.

ක්වචීති කිං. උපනගරෙ.

අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං රස්සො. අනුපුබ්බො ථෙරානං අනුථෙරං, අනතික්කම්ම සත්තිං යථාසත්ති.

යෙ යෙ බුඩ්ඪා යථාබුඩ්ඪං, විච්ඡායං.

යත්තකො පරිච්ඡෙදො ජීවස්ස යාවජීවං, අවධාරණෙ.

ආ පබ්බතා ඛෙත්තං ආපබ්බතං ඛෙත්තං, මරියාදායං, වජ්ජමානා සීමා මරියාදා, පබ්බතං විනාත්‍යත්ථො.

ආ ජලන්තා සීතං ආජලන්තං සීතං, අභිවිධිම්හි, ගය්හමානා සීමා අභිවිධි, ජලන්තෙන සහෙත්‍යත්ථො.

ආසද්දයොගෙ ''ධාතුනාමා''දිනා අපාදානවිධානෙනෙව වාක්‍යම්පි සිද්ධං. තථාඤ්ඤත්‍ර.

231. ''උත්තමො වීරො පවීරො'' ඉච්චාදො පන පුබ්බපදත්ථප්පධානත්තාභාවාබ්‍යයීභාවාභාවො කම්මධාරයොඑව. එවං විසිට්ඨො ධම්මො අභිධම්මො. කුච්ඡිතං අන්නං කදන්නං. එත්ථ ''කද කුස්සා''ති සරෙ කුස්ස කදාදෙසො.

අප්පකං ලවණං කාලවණං, එත්ථ ''කාප්පත්ථෙසු වා''ති කුස්ස කා, බහුවචනෙනාඤ්ඤත්‍රාපි ක්වචි. කුච්ඡිතො පුරිසො කාපුරිසො, කුපුරිසො වා, එවමසුරාදි.

පුබ්බපරූභයමඤ්ඤපදත්ථ - ප්පධානාබ්‍යයීභාව සමාසො;
කම්මධාරයක තප්පුරිසා ද්වෙ, ද්වෙන්දො ච බහුබ්බීහි ච ඤෙයයා.

සමාසො.

4. තද්ධිතකණ්ඩ

අපච්චතද්ධිත

232. වාණපච්චෙ.

ඡට්ඨ්‍යන්තා සද්දා ''තස්සාපච්ච''මිච්චස්මිං අත්ථෙ ණො වා හොති. වාති වාක්‍යත්ථං. ණෙනෙවාපච්චත්ථස්ස වුත්තත්තා අපච්චසද්දාප්පයොගො.

''තෙසං විභත්‍යො'' දො තෙසංගහණෙන විභත්තිලොපො. තථොත්තරත්‍ර.

''තෙසං ණො ලොපං''ති පච්චයානං ණස්ස ලොපො.

''වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ චෙ''ති සණකාරෙ පරෙ අසංයොගන්තස්සාදිසරස්ස වුද්ධි.

තස්සාපනියමෙ –

අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධි.

අකාරිවණ්ණුවණ්ණානං ආඒඔවුද්ධියො හොන්ති, චසද්දෙන ක්වචි න.

සරලොපාදි, තද්ධිතත්තා නාමම්ව කතෙ ස්‍යාදි.

තද්ධිතාභිධෙය්‍යලිඞ්ග–විභත්තිවචනා සියුං.

සමූහභාවජා භීයො, සකත්ථෙ ණ්‍යා නපුංසකෙ.

තා තුත්ථීයං නිපාතා තෙ, ධාම්ථංපච්චයන්තකා.

වසිට්ඨස්සාපච්චං පොසො වාසිට්ඨො, ඉත්ථී වාසිට්ඨී, නපුංසකං වාසිට්ඨං. විකප්පවිධානතො තද්ධිතෙන සමාසස්සාච්චන්තං බාධායා භාවා වසිට්ඨා පච්චන්තිපි හොති.

නපුංසකෙන වාපීති, සද්දසත්ථවිදූ විදුං.

233. වා අපච්චෙති වාධිකාරො.

ණායන ණාන වච්ඡාදිතො.

වච්ඡාදිතො ගොත්තගණතො ණායනො ණානො ච වා හොති.

අපච්චං පපුත්තප්පභුති ගොත්තං. කච්චස්සාපච්චං කච්චායනො, කච්චානො වා. සංයොගන්තත්තා න වුද්ධි.

234. ‘‘ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහී’’ති ණෙය්‍යො, විනතාය අපච්චං වෙනතෙය්‍යො විනතෙය්‍යො වා. න පක්ඛෙ වුද්ධි, ණෙය්‍යොති යොගවිභාගෙන ‘‘තස්ස දීයතෙ’’ ත්‍යත්ථෙපි ණෙය්‍යො, දක්ඛිණා දීයතෙ යස්ස සො දක්ඛිණෙය්‍යො.

235. අතො ණි වා.

අකාරන්තතො අපච්චෙ ණි වා හොති, පුන වාසද්දෙන ණිකො, අකාරන්තා අනකාරන්තා ච බොපි.

දක්ඛි, සක්‍යපුත්තිකො, මණ්ඩබ්බො, භාතුබ්බො. ද්විත්තං.

236. ‘‘ණවො පග්වාදීහී’’ ති ණවො. මනුනො අපච්චං මාණවො.

237. ‘‘ණෙර විධවාදිතො’’ති ණෙරො, සාමණෙරො.

සංසට්ඨාදිඅනෙකත්ථතද්ධිත

238. ‘‘යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො’’ති ණිකො. වාකාරෙන නෙකත්ථෙනෙකපච්චයා ච. සතෙන සංසට්ඨො සාතිකො, ඕදනො. උළුපෙන තරතීති ඔළුපිකො, උළුපිකො වා, න පක්ඛෙ වුද්ධි.

සකටෙන චරතීති සාකටිකො. සීසෙන වහතීති සීසිකො, න වුද්ධි.

ඉත්ථිලිඞ්ගතො ණෙය්‍යකො, ණකො ච. චම්පායං ජාතො චම්පෙය්‍යකො. එවං බාරාණසෙය්‍යකො. ණකො – කුසිනාරායං වසතීති කොසිනාරකො. ජනපදතො ණකො ච – මගධෙසු වසති, තෙසං ඉස්සරො වා මාගධකො.

තජ්ජාතියා විසිට්ඨත්ථෙ ආජානීයො. අස්සජාතියා විසිට්ඨො අස්සාජානීයො. ඤො - අග්ගන්ති ජානිතබ්බං අග්ගඤ්ඤං, ද්විත්තං.

239. තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩ ජීවිකත්ථෙසු ච.

තං අධීතෙ ඉච්චාදීස්වත්ථෙසු ආදිසද්දෙන හතාදීසු ච ණිකො වා හොති. අභිධම්මමධීතෙති ආභිධම්මිකො, අභිධම්මිකො වා, න පක්ඛෙ වුද්ධි. වචසා කතං කම්මං වාචසිකං. එවං මානසිකං, එත්ථ –

''ස සරෙ වාගමො''තිහානුවත්තිතාදිසද්දෙන සාගමො.

සරීරෙ සන්නිධානා වෙදනා සාරීරිකා. ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො, එත්ථ- ''මායූනමාගමො ඨානෙ''ති වකාරතො පුබ්බෙ ඔකාරාගමො.

සිප්පන්ති ගීතාදිකලා, වීණා අස්ස සිප්පන්ති වෙණිකො, අත්‍ර වීණෙති වීණාවාදනං. ගන්ධො අස්ස භණ්ඩන්ති ගන්ධිකො, මගෙ හන්ත්වා ජීවතීති මාගවිකො, වකාරාගමො. ජාලෙන හතො ජාලිකො, සුත්තෙන බද්ධො සුත්තිකො, චාපො අස්ස ආයුධන්ති චාපිකො, වාතො අස්ස ආබාධො අත්ථීති වා වාතිකො, බුද්ධෙ පසන්නො බුද්ධිකො, වත්ථෙන කීතං භණ්ඩං වත්ථිකං.

කුම්භො අස්ස පරිමාණං, ත මරහති, තෙසං රාසි වා කුම්භිකො. අක්ඛෙන දිබ්බතීති අක්ඛිකො, මගධෙසු වසති, ජාතොති වා මාගධිකො ඉච්චාදි.

240. ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච.

තෙන රත්තං ත්‍යාදාත්ථෙසු ණො වා හොති. කසාවෙන රත්තං කාසාවං.

එවං නීලං පීතමිච්චාදි. න වුද්ධි, මහිසස්ස ඉදං මාහිසං, සිඞ්ගං.

එවං රාජපොරිසං, එත්ථ ''අයුවණ්ණානඤ්චා'' දො පුන වුද්ධිග්ගහණෙන උත්තරපදස්ස වුද්ධි. මගධෙහි ආගතො, තත්‍ර ජාතො, තෙසං ඉස්සරො, තෙ අස්ස නිවාසොති වා මාගධො, කත්තිකාදීහි යුත්තො කත්තිකො, මාසො.

බුද්ධො අස්ස දෙවතාති බුද්ධො. බ්‍යාකරණං අවෙච්ච අධීතෙති වෙයාාකරණො. එත්ථ ''මායූනමා''දිනා යකාරතො පුබ්බෙ එ ආගමො, යස්ස ද්විත්තං. සගරෙහි නිබ්බත්තො සාගරොඉච්චාදි.

241. ජාතාදීනමිමියා ච.

ජාතාදීසු ඉමො ඉයො ච හොති, චසද්දෙන කියො ච. පච්ඡා ජාතො පච්ඡිමො, මනුස්සජාතියා ජාතො මනුස්සජාතියො. අන්තෙ නියුත්තො අන්තිමො, අන්තියො.

එවං අන්ධකියො. පුත්තො අස්ස අත්ථීති පුත්තිමො, පුත්තියො. එවං කප්පියො.

242. ''තදස්සට්ඨානමීයො ච''ති ඊයො, චකාරෙන හිතාදාත්ථෙපි, බන්ධනස්ස ඨානං බන්ධනීයං, චඞ්කමනස්ස හිතං චඞ්කමනීයං.

243. ‘‘ආලු තබ්බහුලෙ’’ති ආලු. අභිජ්ඣාබහුලො අභිජ්ඣාලු.

විසෙසතද්ධිත

244. විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා.

අතිසයත්ථෙ තරාදයො හොන්ති.

අයමෙතෙසං අතිසයෙන පාපොති පාපතරො, පාපතමො, පාපිස්සිකො, පාපියො, පාපිට්ඨො වා.

‘‘වුද්ධස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසූ’’ති වුද්ධස්ස ජාදෙසෙ – ‘‘සරලොපා’’දො පකතිග්ගහණෙන පකත්‍යභාවා ඉස්ස එ. ජෙය්‍යො, ජෙට්ඨො.

එවං ‘‘පසත්ථස්ස සො ච’’ති සාදෙසෙ සෙය්‍යො, සෙට්ඨො.

අස්සත්ථීතද්ධිත

245. ‘‘තදස්සත්ථීති වී ච’’ති වී. මෙධා අස්ස අත්ථීති මෙධාවී.

246. එවං ‘‘තපාදිතො සී’’ති සී, ද්විත්තං, තපස්සී.

247. ‘‘දණ්ඩාදිතො ඉක ඊ’’ති ඉකො, ඊ ච. දණ්ඩිකො, දණ්ඩී.

248. ‘‘ගුණාදිතො වන්තු’’ති වන්තු. ගුණවා, පඤ්ඤවා. යදාදිනා රස්සො.

249. ‘‘සත්‍යාදීහි මන්තු’’ති මන්තු. සතිමා, භානුමා.

250. ‘‘ආයුස්සුකාරාස්මන්තුම්හී’’ති උස්ස අස. ආයස්මා.

251. ‘‘සද්ධාදිතො ණ’’ ඉති ණො. සද්ධො.

252. ‘‘තප්පකතිවචනෙ මයො’’ති මයො. සුවණ්ණෙන පකතං සොවණ්ණමයං, සුවණ්ණමයං වා. පක්ඛෙ - යදාදිනා වුද්ධි.

එතෙසමො ලොපෙ.

විභත්තිලොපෙ මනාදීනමන්තස්ස ඔ හොති. මනොමයං.

සඞ්ඛ්‍යාතද්ධිත

253. සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ ත්‍යාධිකාරො.

‘‘ද්විතීහි තියො’’ති තියො, ‘‘තියෙ දුතාපි චෙ’’ති ද්විතීනං දුතා. ද්වින්නං පූරණො දුතියො, එවං තතියො.

254. ‘‘චතුච්ඡෙහි ථඨා’’ති ථඨා. චතුත්ථො, ඡට්ඨො.

255. තෙසමඩ්ඪූපපදෙන අඩ්ඪුඩ්ඪ දිවඩ්ඪ දියඩ්ඪාඩ්ඪතියා.

චතුත්ථ දුතිය තතියානං අඩ්ඪූපපදෙන සහ අඩ්ඪුඩ්ඪ දිවඩ්ඪ දියඩ්ඪාඩ්ඪතියා හොන්ති.

අඩ්ඪෙන චතුත්ථො අඩ්ඪුඩ්ඪො, අඩ්ඪෙන දුතියො දිවඩ්ඪො, දියඩ්ඪො වා, අඩ්ඪෙන තතියො අඩ්ඪතියො.

256. ‘‘සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො’’ති මො, පඤ්චමො. ඉත්ථියං පඤ්චන්නං පූරණී පඤ්චමී.

එකො ච දස චාති ද්වන්දෙ කතෙ –

ද්වෙකට්ඨානමාකාරො වා.

සඞ්ඛ්‍යානෙ උත්තරපදෙ ද්විඑකඅට්ඨඉච්චෙතෙස මන්තස්ස ආ වා හොති. එකාදස පඤ්චීව. එවං ද්වාදස.

යදාදිනා තිස්ස තෙආදෙසෙ ‘‘එකාදිතො දස්ස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ’’ති දසසද්දෙ දස්ස රො. තෙරස.

257. ‘‘චතූපපදස්ස ලොපො තුත්තරපදාදිචස්ස චුචොපි නවා’’ති චතුසද්දෙ තුස්ස ලොපො චස්ස චු ච. චුද්දස.

‘‘දසෙ සො නිච්චඤ්චෙ’’ති ඡස්ස සොආදෙසෙ – ‘‘ළ දරානං’’ති දසසද්දෙ දස්ස ළො. සොළස, අට්ඨාරස.

258. ‘‘වීසති දසෙසු බා ද්විස්ස තු’’ති ද්විස්ස බා. බාවීසති, එකාදසන්නං පූරණො එකාදසමො.

259. ‘‘එකාදිතො දසස්සී’’ති ඉත්ථියං ඊ. එකාදසී ඉච්චාදි.

‘‘ද්වාදිතො කොනෙකත්ථෙ ච’’ති කො, ද්වෙ පරිමාණානි අස්සෙති ද්විකං. එවං තිකාදි.

260. ‘‘සමූහත්‌ථෙ කණ්ණා’’ති කණ ච, ණො ච. මනුස්සානං සමූහො මානුස්සකො, මානුස්සො වා.

ණෙ කතෙ – ‘‘ඣලානමියුවා සරෙ වා’’ තීහ වාකාරෙන ඉස්ස අයාදෙසෙ – ද්වයං, තයං. එවං ‘‘ගාමජනබන්ධුසහායාදීහි තා’’ති තා. ගාමතා, නාගරතා.

භාවතද්ධිත

261. **ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු.**

භාවත්‌ථෙ ණ්‍යත්තතා හොන්ති. තුසද්දෙන ත්තනො ච. සකත්‌ථාදීසුපි ණො, සකත්‌ථෙ තා ච.

262.

හොන්ත්‍යස්මා සද්දඤාණානි,
භාවො සා සද්දවුත්තියා;
නිමිත්තභූතං නාමඤ්ච,
ජාති දබ්බං ක්‍රියා ගුණො.

263. යථා – චන්දස්ස භාවො චන්දත්තං. ඉහ නාමවසා චන්දසද්දො චන්දද්දබ්බෙ වත්තතෙ, නිමිත්තස්ස රූපානුගතඤ්ච ඤාණං. එවං මනුස්සත්තන්ති මනුස්සජාතිවසා. යදාදිනා ඊස්ස රස්සෙ – දණ්ඩිත්තන්ති දණ්ඩද්දබ්බසම්බන්ධා. පාචකත්තන්ති පචනක්‍රියාසම්බන්ධා. නීලත්තන්ති නීලගුණවසා.

එවං ණ්‍යාදීසුපි යථායොගං ඤෙයං. ණ්‍යා.

අවණ්ණො යෙ ලොපඤ්ච.

යෙ පරෙ අවණ්ණො ලුප්‍යතෙ, චකාරෙන ඉකාරොපි.

යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤ ජකාරත්ත’’න්ති යකාරයුත්තානං තාදීනං චාදයො, කාරග්ගහණෙන සකපහමාදිතො පරයකාරස්ස පුබ්බෙන සහ ක්වචි පුබ්බරූපඤ්ච, ද්විත්තං. පණ්ඩිච්චං, කොසල්ලං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං, පොරිස්සං, නෙපක්කං, සාරුප්පං, ඔසබ්භං, ඔපම්මං.

ආත්තඤ්ච.

ඉඋඉච්චෙතෙසං ආ හොති, රිකාරාගමො ච ය්‍යානෙ.

සරලොපාදිනා ඉලොපො. ඉසිනො භාවො.

ආරිස්සං. එවං මුදුතා, අරහතා, න්තස්ස යදාදිනා ලොපො.

පුථුජ්ජනත්තනං, අකිඤ්චනමෙව ආකිඤ්චඤ්ඤං, කුණ්ඩනියා අපච්චං කොණ්ඩඤ්ඤො, එත්ථ වුද්ධාදො වාකාරෙන සංයොගන්තස්සාපි වුද්ධි.

පදාය හිතං පජ්ජං, ධනායං සංවත්තනිකං ධඤ්ඤං, සතිතො සම්භූතං සච්චං, ඉලොපො, තීසු න වුද්ධි. දෙවො එව දෙවතා.

264. ''ණ විසමාදීහී''ති භාවෙ ණො. වෙසමං. උජුනො භාවො අජ්ජවං. එත්ථ උස්ස ආත්තෙ පරුකාරස්ස යදාදිනා අවො.

265. ''රමණීයාදිතො කණ්''ති කණ. මානඤ්ඤකං.

අබ්‍යයතද්ධිත

266. ''විභාගෙ ධා චෙ''ති ධා, චකාරෙන සොප්පච්චයො ච. එකෙන විභාගෙන එකධා, නිපාතත්තා සිලොපො. පදවිභාගෙන පදසො.

267. ''සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා''ති ථා. තුකාරෙන ථත්තා ච. සබ්බො පකාරො, සබ්බෙන පකාරෙන වා සබ්බථා. එවං අඤ්ඤථත්තා.

268. ''කිම්මෙහි ථ''න්ති ථං, කාදෙසෙ-කථං. ඉආදෙසෙ-ඉත්ථං, ථන්ති යොගවිභාගෙන ථං-බහුත්ථං.

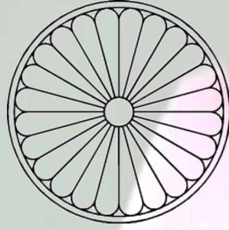
269. අමලිනං මලිනං කරොතීත්‍යාද්‍යත්ථෙ-අභූතතබ්භාවෙ ගම්‍යමානෙ කරභූයොගෙ සති නාමතො යදාදිනා ඊප්පච්චයො, මලිනීකරොති සෙතං. අභස්මනො භස්මනො කරණන්ති භස්මීකරණං කට්ඨස්ස. අමලිනො මලිනො භවතීති මලිනීභවති සෙතො. ඊප්පච්චයන්තොපි නිපාතො. අභූතතබ්භාවෙති කිං, සටං කරොති, සටො භවති.

කරභූයොගෙති කිං, අමලිනො මලිනො ජායතෙ.

අවත්ථාවතොවත්ථයා, භූතස්සඤ්ඤාය වත්ථුනො.

තායාවත්ථාය භවනං, අභූතතබ්භවං විදූං.

තද්ධිතො.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයෙහා,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාව මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤකදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........